

Kronoby Folkhögskola

K. H. Renlundin museo

NAU 2007

**Kruunupyy Alaveteli
Honkbackharjun jätinkirkko**

*Arkeologiset tutkimukset
6.8.-17.8.2007*

Sisällys

	sivu
1. Arkistotiedot	2
2. Johdanto	3
3. Sijainti, topografia ja rakenteet	3
4. Kaivaus 2007	5
4.1. Menetelmät ja tavoitteet	5
4.2. Havainnot	5
4.2.1. Yleistä	5
4.2.2. Vallit	6
4.2.3. Pohjoinen kulkuaukko	6
4.2.4. Raivattu alue vallin sisäpuolella	7
4.2.5. Kuoppaliesi jätinkirkon pohjoisosassa	7
4.2.6. Metsäaurauksessa syntyneiden vahinkojen arviointi	8
4.3. Löydöt	9
4.4. Ajoitus	13
5. Yhteenveto	14
6. Karttaluettelo	17
7. Digikuvaluettelo	18
8. Näyteluettelo	20
9. Kartat	22
10. Kuvataulut	39

Liitteet

Fosfaattianalyysi
Makrofossiilianalyysi

1. Arkistotiedot

Kruunupyy Alaveteli Honkobackharju

Kivikautinen / esihistoriallinen muinaisjäännösryhmä
Jätinkirkko, kiviröykkiöt, painanteet, maa-/kivirakenne

Mj-tunnus: 288010003

Kunta: Kruunupyy

Kylä: Alaveteli

Tilat:

Maanomistajat:

Pk: 2323 06 Viitavesi

Muinaisjäännösalueen keskipiste (KKJ 3)

I: 3327 367

P: 7072 883

Z 55 – 58

Muinaisjäännösalueen rajat (KKJ 2)

x 7068 090 – 7068 360

y 2475 600 – 2475 695

Keskipiste jätinkirkko:

x = 7068 135, y = 2475 665, z = 56,8 m

Keskipiste röykkiöalue:

x = 7068 275, y = 2475 613, z = 57,5 m

Keskipiste maa-/kivirakenne:

x = 7068 345, y = 2475 685, z = 58,0 m

Aikaisemmat tutkimukset:

- v. 1894, inventointi
- v. 1951, kaivaus, Gunnar Rosén (2 kiviröykkiötä kaivettu ja ennallistettu)
- v. 1975, tarkastus, Mirja Miettinen
- v. 1978, ?
- v. 2003, tarkastus, Pentti Risla

Vuoden 2007 löydöt: KM 37115: 1-144

2. Johdanto

Kaivaukset järjestettiin Pohjoismaisen harrastaja-arkeologileirin NAU 2007 puitteissa Kruunupyyn kansanopiston (KFHS) ja K.-H. Renlundin museon yhteisprojektina. Yhteistyötahoja olivat lisäksi Österbottniska fornforskningssällskapet ja Museovirasto. Rahoitus on haettu seuraavilta tahoilta: Nordiska Kulturfonden, KulturÖsterbotten, Letterstedtska föreningen ja Kulturstiftelsen för Gamla-karlebynejden.

Honkobackharjun jätinkirkko tuhoutui osittain metsäaurauksessa vuonna 2006. Kohde katsottiin sopivaksi NAU-leirin kaivauspaikaksi, koska kaivaus tarjosi toisaalta tilaisuuden kartoittaa vahingot tarkemmin ja toisaalta mahdollisuuden saada lisätietoa jätinkirkoista joita on tutkittu hyvin vähän. Kaivauspaikasta ja -menetelmistä sovittiin maakunta-arkeologi Kaisa Lehtosen (Museoviraston Vaasan aluetoimisto) kanssa.

Alunperin oli tarkoitus kaivaa jätinkirkon tuhoutunutta osaa. Alueen maanomistaja vastusti kuitenkin jyrkästi kaivausta häneen maallaan. Kirjeenvaihto ja puhelinkeskustelut joilla selvitettiin maanomistajalle tilannetta, eivät edistäneet asiaa. K.-H. Renlundin museo ja maakunta-arkeologi Kaisa Lehtonen päättivät yhdessä, ettei juridisiin toimenpiteisiin ryhdytä, vaan kaivausalue siirrettäisiin toiselle tilalle jätinkirkon ehjään osaan.

Kenttätyöaika oli 6.-17.8.2007. Kaivausta valvoi K.-H. Renlundin museo (MA Lauri Skantsi). Kaivausjohtajana toimi MA Hans-Peter Schulz ja assistenttina fil.yo. Marcus Riska. Kaivaukseen osallistuivat myös Huk Erik Brännbacka (Helsingin yliopisto), FM Peter Holmblad (Uumajan yliopisto), FM Lilian Petterson-Smeds (Uumajan yliopisto) ja FM Lauri Skantsi. NAU-leirin johtajana toimi Carola Wiik (KFHS) ja assistenttina Eva-Marie Backnäs. NAU-leiriin osallistuivat kaivajina 25 henkilöä, 2 Tanskasta, 1 Ruotsista, loput Suomesta: Holger Ahlskog, Erik Andersén (Ruotsi), Aase Andersen (Tanska), Josefine Björkskog, Erling Byskata, Putte Bäck, Juliana Enfors, Ylva Forss, Petra Gyllenberg, Carola Huldén, Sanna Hyytinen, Rasmus Häggblom, Anvi Högnabba, Karl-Eric Johansson, Lillemor Julin, Gustav Lindgren, Jörgen Mejsling (Tanska), Pasi Nyman, Päivi Sillanpää, Börje Sjöblom, Anders Slotte, Sverker Staffans, Henrik Tylli, Mats Tylli ja Harri Välikangas.

Takymetrimittaukset teki mittausteknikko Dan Stenlund Kruunupyyn kunnasta, fosfaatti- ja makro-fossiilinäytteenotosta vastasi Peter Holmblad, analyysit tehdään Uumajan yliopistossa.

3. Sijainti, topografia ja rakenteet

(kartat s:t 4, 22-24)

Muinaisjäännösalue sijaitsee soraisella harjanteella 1400 m Alavetelin ja Kaarlelan rajasta länteen ja noin 2,3 km Seljesin lomakylästä luoteeseen, metsäautotien länsipuolella. Noin kilometrin pitkä ja 200-300 m leveä harjanne on etelä-pohjois -suuntainen ja kuuluu ilmeisesti Seljes-harjajaksoon. Melko tasainen laki on 57-58 m korkeudella; maaperä on karkeaa soraa, jossa on runsaasti isompia kiviä, n. 52 m alapuolella se muuttuu hienoksi hiekaksi. Alueet 45 m:n korkeuskäyrän alapuolella ovat soistuneet.

Harjanteen laella on kolme muinajäännösryhmää. Keskiosassa on n. 1,3 ha laaja rökkiöryhmä, jossa on 10 kivirökkiötä (3 > 6-8 m; 7 2 – 5 m) sekä 2 painannetta, jotka ovat kivivallin ympäröimiä (pituus 4 – 6 m). Rökkiöryhmästä n. 200 m itäkoilliseen sijaitsee maa- ja kivirakenne, ympäristöään korkeampi tasainen ja melko pyöreä alue, joka on kivivallin ympäröimä (rakenteen ø n. 30 m). Kivivallin sisäpuolella on havaittu huuhtoutumiskerroksen alla n. 10-15 cm vahva tumma noki-nen kulttuurikerros, koekuopasta löytyi palanutta luuta ja palaneita kiviä. Tasanteella sijaitsee kaksi kuoppaa, joiden läpimitta on noin metri ja syvyys 20-30 cm.

Eteläkärjen tuntumassa sijaitsee jätinkirkko; kyseessä on 2-3 m leveän ja 50 – 80 cm korkean kivi-vallin reunustama raivattu alue (ulkomitat 25 x 20 m, sisämitat 18 x 10-12 m). Raivatun alueen itä-puolella on kaksoisvalli, sisempi valli on ilmeisesti tehty myöhemmin. Jätinkirkko on perusmuodol-taan suorakulmainen, eteläinen reuna on kuitenkin jonkun verran viisto. Vallissa on ainakin neljä aukkoa. Pohjoisvallin aukko sijaitsee melko keskellä, sen leveys on noin metri, ja vallin sisäpuolella se on reunustettu isoilla kivillä. Itävallin aukko on lähellä jätinkirkon koillisnurkkaa, aukon leveys on n. 0,9 m, ja sen pohjassa on isoja kiviä. Vallin sisäpuolella, aukosta kaksi metriä etelään, on suuri maakivi (n. 2 x 1,5 x 0,9 m). Länsivallin aukko on lähellä lounaisnurkkaa ja sen leveys on noin met-ri (aukon eteläpää on tuhoutunut aurauksessa). Etelävalli on aurauksen takia melko tuhoutunut, havaittavissa on ainakin yksi aukko, joka sijaitsee aivan pohjoisvallin aukkoa vastapäätä, siitä noin kolme metriä itään on mahdollisesti toinen aukko. Raivattu alue ei ole aivan tasainen, sen keskus on n. 15 cm syvempi kuin reuna-alueet. Jätinkirkon pohjoisosassa on n. 1 m pitkä soikea kuoppa, jonka molemmissa päässä on isompi kivi. Muutoin sisäalueen pinta on kivetön (vallin ulkopuolinen maasto on hyvin kivinen). Jätinkirkon länsipuolella on melko jyrkkä rinne, itä- ja eteläpuolella maas-to viettää vain loivasti. Noin 25 m eteläisestä vallista etelään on havaittavissa muinaistörmä. Tör-män yläpuolella on noin 170 m² laaja likamaa-alue, auraurissa on havaittu kvartsia ja palaneita kiviä. Likamaa-alueen koillispuolella havaittiin urissa kolme keskittymää palaneita kiviä ja aivan etelävallin tuntumassa oli osittain säilynyt n. metrin mittainen ja 20 cm korkea palokiviröykkiö. Poh-joisvallin pohjoispuolella on kaksi epäsäännöllistä kiviröykkiötä, läpimitaltaan noin 4 m; molemmat on rakennettu isojen maakivien viereen.

4. Kaivaus 2007

4.1. Menetelmät ja tavoitteet

Kartoitusta ja kaivausta varten luotiin oma koordinaatisto, jonka x-akseli on harjanteen suuntainen, sen poikkeus KKJ 2 koordinaatistoon on -16° . Peruspiste on $x = 500 / y = 210$ jätinkirkon keskellä; x kasvaa pohjoiseen ja y itään. Maanpinta ja rakenteet kartoitettiin takymetrillä, piste-tiheys oli jätinkirkon sisäpuolella noin 1 m, vallissa < 1 m, vallin ulkopuolella 2-5 m. Kaivausalueen tasot, rakenteet ja löydöt mitattiin vaaituskoneella.

Kaivausalue sijaitsee jätinkirkon pohjoisosassa (x 505-510, y 205-221; koko yht. 54 m^2), se käsittää 12 m pitkän ja 2,5 – 5 m leveän alueen vallin sisäpuolella, luoteisnurkan vallista vallin sisäosa noin 12 metrin matkalla, pohjoinen aukko ja 2 m leveä kaista länsivallista. Kaivausruudukko oli 1×1 m. Vallista poistettiin vain päällä oleva turvekerros, ainoastaan ruudussa 507/213 kaivettiin vallin läpi. Vallin sisäpuolella poistettiin ensin humuskerros, sen jälkeen kaivettiin 5 cm tasoissa. Kaivettu sedimentti seulottiin 5 mm seulalla. Tasopinnat dokumentoitiin piirtämällä (mk 1:25) ja valokuvamalla. Profiilit piirrettiin mittakaavassa 1:10. Esine- ja keramiikkalöydöt mitattiin tarkasti (x, y, z – arvot), muut löydöt kaivajat merkitsivät tasoittain löytökartalle. Varsinkin kvartsi-iskosten tunnistaminen ennen puhdistusta osoittautui kuitenkin hankalaksi, ja sen seurauksena alkuperäisissä löytökartoissa oli runsaasti ”vääriä” merkintöjä. Siksi löytöjen levinneisyys voidaan esittää vain muodossa määrä / neliometri / taso. Fosfaattinäytteet otettiin jätinkirkon sisäosasta joka kaivausruudusta kulttuurikerroksen alaosaan, lisäksi otettiin näytteet jätinkirkon ulkopuolelta ja kauempana rakenteista maannoksen B-horisontin alaosaan. Makrofossiilinäytteet otettiin kuoppalieden pohjasta ruudussa 505/212-213, pohjoisvallin aukon alimmasta kulttuurikerroksesta (ruutu 508/210) ja eri paikoista kulttuurikerroksesta jätinkirkon sisäalueella. Näytteitä otettiin lisäksi kivi- / maarakenteesta joka sijaitsee jätinkirkosta 200 m pohjoiskoilliseen.

Kaivausalue peitettiin kaivauksen jälkeen. Ne kivivallin osat, joilta oli poistettu pintakasvillisuus, jätettiin peittämättä (asiasta sovittiin maakunta-arkeologi Kaisa Lehtosen ja maanomistajan kanssa).

Jätinkirkot ovat muinaisjäännösryhmä, joka on vain vähän tutkittu kaivauksilla. Niiden sijainnin ja rakenteiden perusteella on kehitetty erilaisia hypoteesia niiden funktiosta. Kaivauksen päätavoite oli saada lisätietoa rakenteista ja mahdollisia viitteitä paikalla olleesta toiminnasta. Sen takia valittiin yhtenäinen kaivausalue jätinkirkon toisessa päässä, joka käsitti laajempaa osaa sisäalueesta, osan vallista ja yhden aukon. Lisäksi oli tarkoitus kartoittaa metsäaurauksessa syntyneet vahingot ja selvittää paljonko informaatiota on sen takia hävinnyt.

4.2. Havainnot

(kartat s. 25-37)

4.2.1. Yleistä

Jätinkirkko sijaitsee harjanteen eteläkärjen tuntumassa; sen länsipuolella on melko jyrkkä rinne, itä- ja eteläpuolella maasto viettää vain loivasti. Perusmuoto on suorakulmainen, mutta eteläinen reuna on viisto (länsivalli on n. 5 m pitempi kuin itävalli). Jätinkirkon pituussuunta on miltei etelä-pohjoinen, sen ulkomitat ovat 25×20 m, ja sisämitat $18 \times 10-12$ m. Jätinkirkon kokonaispinta-ala on 470 m^2 . Pohjoispuolella lähellä luoteisnurkka, noin 4 m vallin ulkoreunasta pohjoiseen ovat kaksi epäsäännöllistä kiviröykkiötä. Niiden läpimitta on noin 4 m ja korkeus 0,5 – 0,6 m, röykkiöt ovat isojen maakivien viereen rakennettu (röykkiötä ei ole tutkittu). Aivan jätinkirkon eteläpuolella, noin metri etelävallista, on metrin mittainen ja 20 cm korkea palokiviröykkiö. Sitä 2 – 3 m etelään havaittiin aurasurissa kolme keskittymää palaneita kiviä, ne ovat mahdollisesti jäänteitä samantyyppise-

stä palokiviröykkiöstä. Jätinkirkosta n. 15 m lounaaseen on noin 170 m² laaja likamaa-alue, joka on epäsäännöllisen soikea, n. 20 m pitkä ja 10 m leveä. Aorausurissa on havaittu n. 5 -10 cm vahva tummanruskea likamaakerros sekä kvartsia ja palaneita kiviä. Likamaa-alue sijaitsee loivasti etelään viettävällä tasanteella muinaisen törmän yläpuolella.

4.2.2. Vallit

Jätinkirkkoa ympäröimä kivivalli koostuu n. 20 – 80 cm kokoisista kivistä, pohjoisvalli on osittain maasta ja kivistä kasattu. Vallin leveys on 2 – 3 m ja korkeus (verrattuna sisäalueeseen) 50 – 70 cm. Valli on osittain sortunut ja ilmeisesti puujuurien ja puukaatumien takia myös jonkun verran hajonnut. Kaivausruuduissa 505-506/216-217 oli havaittavissa, että itävallin sisäpuoli oli huolellisesti rakennettu suurista, osittain kulmikkaista lohkeista. Kaivausalueella vallin pohja on noin 10 – 20 cm sisäalueen pinnan alapuolella. Pohjoisvallissa ruudussa 507/213 oli kahden kivikerroksen alapuolella n. 10 cm vahva punertava kulttuurikerrosta, joka sisälsi löytöjä. Tämä viittaa siihen, että valli on jossain vaiheessa uusittu. Jätinkirkon itävalli on itäisestä aukosta etelään kaksoisvalli. Ulompi valli on samansuuntainen kuin länsivalli, ja se kulkee rinteeseen yläosassa n. 0,5 m alempana kuin muut vallit. Jäljellä on todennäköisesti vain jäännös alkuperäisestä vallista, koska se on melko hajonnut ja matala. Mahdollisesti sen kivet käytettiin, kun toinen sisempi valli rakennettiin. Nykyisessä muodossa ulommassa vallissa ei voinut olla rakenteellista funktiota. Itäinen kaksoisvallikin viittaa siihen, että jätinkirkon vallit on ainakin kerran uusittu.

Pohjoisen vallin ulkoreunan isoimmat kivet ja pohjoista aukkoa reunustavat kivet ovat voimakkaasti palaneet (in situ olevien lohkopalojen perusteella kuumuuden aiheuttama lohkeaminen on edennyt jopa 15 cm kiven alkuperäisestä reunasta ytimeen päin). Palamisen jäljet oli näkyvissä vielä maanpinnan alapuolella 4. kaivauskerroksessa. Jätinkirkon ulkopuolella on runsaasti isompia kiviä, joissa samantyyppisiä jälkiä ei havaittu. Nämä havainnot viittaavat siihen, ettei ole kyse metsäpaloista. Vallit olivat mahdollisesti perustus puiselle rakenteelle, joka koostui hirrestä (lauta tai oksapunos ei tuota niin paljon kuumuutta).

Vallissa on ainakin neljä aukkoa, niiden pohja on tasainen ja sisäalueen tasolla, voidaan olettaa että ne ovat toimineet kulkuaukkoina. Pohjoisvallin aukko sijaitsee melko keskellä, sen leveys on noin metri, ja vallin sisäpuolella se on reunustettu isoilla kivillä. Itävallin aukko on lähellä jätinkirkon koillisnurkkaa, aukon leveys on n. 0,9 m, ja sen pohjassa on isoja kiviä. Vallin sisäpuolella, aukosta kaksi metriä etelään, on suuri maakivi (n. 2 x 1,5 x 0,9 m). Länsivallin aukko on lähellä lounaisnurkkaa ja sen leveys on noin metri (aukon eteläpää on tuhoutunut aurauksessa). Etelävalli on aurauksen takia melko tuhoutunut, havaittavissa on ainakin yksi aukko, joka sijaitsee aivan pohjoisvallin aukkoa vastapäätä, sitä noin kolme metriä itään on ollut mahdollisesti toinen aukko.

4.2.3. Pohjoinen kulkuaukko

Aukko sijaitsee ruuduissa 508-510/210,3-211,5 (vallin luoteisnurkasta 6,5 m itään, koillisnurkasta 9 m länteen) ja on noin metri leveä ja hieman yli kaksi metriä pitkä. Sen länsipuolella valli on 2 metrin matkalla kasattu sorasta ja kivistä (välillä y 208,0-210,3), aukon itäpuoleinen valli on ainakin metrin matkalla (y 211,5-212,5) myös kasattu sorasta ja kivistä, ruudussa 508,3-509,3/211,4-212,5 on ohuen pintakerroksen alla n. 10 cm vahva kerros pieniä palaneita kiviä. Länsipuolella aukkoa reunusti 2 isoa kiveä (n. 0,6 x 0,5 m) vallin keskellä ja sisäreunassa, kivet kohosivat n. 40 cm maapinnan yläpuolelle. Itäpuolella oli yksi samankokoinen kivi vallin sisäreunassa. Maa kulkuaukossa oli aivan kivetöntä hienoa soraa. Huuhtoutumiskerroksen alta paljastui tasossa 1 noin 2,5 m pitkä ja metri leveä voimakas likamaa-alue, joka ulottui aukosta melkein metri jätinkirkon sisään. Tasoissa 2 ja 3 sama kuvio jatkui, mutta maa oli alempana punaiseksi palanutta hienoa hiekkaa. Hiekka oli ilmeisesti tuotu jätinkirkon ulkopuolelta sinne. Aukkoa vallin sisäpuolella reunustamien kivien alla

oli läikkä palanutta hiekkaa ja niiden alle oli kiilattu pienempiä kiviä. Palaneesta hiekasta löytyi molempien kivien alta keskittymä hyvänlaatuista kvartssia (isoja ytimiä ja iskoksia). Kyse saattaa olla kätköstä, kvartsit ja palanut hiekka on täytynyt laittaa maahan ennen kuin kivet on voinut pystyttää.

4.2.4. Raivattu alue vallin sisäpuolella

Yleistä

Alue vallin sisäpuolella oli alunperin 16-20 m x 12 m mittainen (noin 210 m²) itäpuolen ulomman vallin mukaan laskettuna, nykyisessä muodossa (sisimmän vallin mukaan) mitat ovat pituus 18-20 m, pohjoisen reunan leveys 12 m ja eteläisen reunan leveys 9 m (noin 185 m²). Alueen pinta on tasainen ilman kohoavia kiviä, sen keskus on noin 15 cm syvempi kuin reuna-alueet. Vallin sisäpuoleinen alue on raivattu (vallin ulkopuolella maasto on koko harjanteella hyvin kivinen ja epätasainen).

Kaivausalue:

Pinta (turve poistettu) oli länsi- ja keskiosassa melkein kivetöntä hienoa sora, itäosassa ruuduissa 505-506,4/212,3-213,6 oli kuoppaliesi, jonka ympärillä oli joitakin kiviä. Ruuduissa 505,0-507,0/215,0-216,5 aivan vallin vieressä oli tasainen kivetty alue, noin 20 - 70 cm kokoiset kivet oli kaivettu maahan. Pinta oli hyvin tasainen, lähellä vallia korkeus oli 56,87-93, ja vietti jonkun verran (n. 10 cm) jätinkirkon keskustaan päin. Tasossa 1 (-5 cm) ilmestyi huuhtoutumiskerroksen alta ruskeaksi / tummanruskeaksi värjäytynyttä likamaata, lähempänä vallia paljastui isompia kiviä. Tasossa 2 (-10 cm) paljastui 1-2 m voimakas likamaa-alue pohjoisen vallin eteläpuolella; kulkuaukon kohdalla oli palanutta maata. Ruudussa 507/213, missä kaivettiin vallin läpi, likamaa jatkui noin puoli metriä vallin pintakivien alle. Sora sisälsi tässä tasossa runsaammin 5 – 20 cm kokoisia kiviä. Likamaakuvio oli samantyyppinen tasossa 3 (-15 cm), lähellä jätinkirkon luoteisnurkkaa ilmestyi n. 2 m kokoinen läikkä palanutta maata. Ruuduista 505-506/208-210 löytyi paikoitellen palanutta savepitoista soraa, ei kuitenkaan havaittu merkkejä, että se olisi ihmisen sekoittamaa savea. Vallin sisäreunassa välillä y 208,0 – 210,2 oli hieman yli 2 m pitkä ja 40 cm leveä nokimaajuova, jossa oli runsaasti pieniä palaneita kiviä. Samankokoinen nokialue oli edellisestä 1 m etelään. Ruuduissa 505-506/208-214 paljastui samalla korkeudella (56,74 – 56,76) 20 – 50 cm kokoisia kiviä, joilla oli tasainen yläpinta. Kyse saattaa olla jätinkirkon vanhemman "lattiataston" jäännöksestä. Itäreunalla (ruudut 505-506,4/212,3-213,6), jo pintakerroksessa paljastuneen kivetyn alueen kohdalla, oli kivien välissä puhdasta hiekkaa, muualla maaperä oli karkeaa soraa. Tämä osoittaa, että nuorempaa kiveystä tehtäessä on kaivettu vanhemman kerroksen läpi, ja kivien välit on täytetty hiekalla. Havainnot tasossa 3 viittaavat siihen, että jätinkirkon sisäalue on jossain vaiheessa korotettu 15 cm:llä. Tasossa 4 (- 20 cm) maa muuttui kovaksi karkeaksi soraksi ja likamaan alta paljastui rikastumiskerros. Havaittavissa on vielä muutama nokimaakuvio edellisen tason palaneiden alueiden kohdalla. Lisäksi oli pitkulainen nokialue pohjoisvallin sisäreunassa välillä x 506,60-90 ja y 212,10 – 214,60. Nokimaakuviot pohjoisvallin sisäreunassa ovat niiden muodon perusteella mahdollisesti jäänteitä palaneista puurakenteista. Sora tasossa 5 (> - 25 cm) oli -lukuun ottamatta kuoppaliettä ja palaneita läikkiä "porttikivien" alla- puhdasta mineraalimaata ja hyvin kovaa.

4.2.5. Kuoppaliesi jätinkirkon pohjoisosassa

Ruuduissa 505 (504,60) -506,4/212,3-213,6 oli n. 2 m pitkä, 1,2 m leveä ja 25 cm syvä soikea painanne, joka ulottui 40 cm kaivausalueen eteläpuolelle. Kuopan reunassa ja pohjassa oli useita kiviä, joista osa oli palanut. Kuopan luoteisreunassa oli voimakkaasti palanut 40 x 35 x 60 cm mittainen pystykivi, joka kohosi 30cm maapinnasta. Kuoppa oli alunperin n. 60 cm syvä. Ohuen (2-4 cm)

huuhtoutumiskerroksen alta paljastui 25 cm vahva nokimaakerros, jossa oli runsaasti palaneita kiviä ja kerroksen pohjassa 0,1 – 2 cm kokoisia hiilenpalasia. Nokikerroksen alla oli 5 cm paksu likamaakerros. Selvästi palanutta maata kuopan reunassa ja pohjassa ei havaittu. Muuten rakenne on tyypillinen kuoppaliedelle.

On epäselvää, onko kuoppaliesi samanikäinen kuin jätinkirkko. Koska rakenne on aivan pinnassa, se on voinut syntyä myös myöhemmin. Huuhtoutumiskerroksen perusteella kuoppalieden ikä on vähintään useita satoja vuosia.

4.2.6. Metsäaurauksessa syntyneiden vahinkojen arviointi

Metsäaurauksessa tuhoutui 200 m² jätinkirkon eteläosasta (n. 43 % kokonaispinta-alasta) sekä erilaisia rakenteita jätinkirkon eteläpuolella n. 350 m² alueella. Ennen Honkobackarjua tuhoutui ainakin kaksi jätinkirkkoa metsäaurauksessa (Yli-Ii Metelinkirkko ja Kälviä Leiviskänharju). Jätinkirkot ovat näkyviä kivikauden loppuvaiheen muinaisjäännöksiä, joita tunnetaan vain muutama kymmenen Pohjanmaan vyöhykkeestä Närpiöjoen ja Iijoen väliseltä alueelta; muualla niitä ei esiinny. Tästä syystä jo yhden jätinkirkon tuhoaminen merkitsee mittavaa vahinkoa arkeologiselle kulttuuriperinnöllemme.

Honkobackharjun jätinkirkon eteläosaan poikki menee 5 aurasjälkeä (leveys 40-80 cm, syvyys 20 – 40 cm), joiden etäisyys on 2 – 2,5 m. Auruksessa nostettu maa peittää osa väleistä niin, että noin 30 % alkuperäisestä maanpinnasta on näkyvissä. Lisäksi isompia kiviä on liikkunut paikalta ja osa vallista on sortunut. Jätinkirkon muoto ja vallin sijainti on aurauksen jälkeenkkin havaittavissa. Sen sijan tietoa vallin rakenteesta, tarkasta leveydestä, aukkojen leveydestä ja rakenteesta auratulla alueella on hävinnyt. Myös sellaisia havaintoja, joita saatiin häiritsemättömältä kaivausalueelta (kivetyt tasot, rakenteiden uusiminen, kuoppaliesi, ”porttikivet”), ei todennäköisesti enää olisi saatu auratulta alueelta. Myös jätinkirkon ulkopuoliset rakenteet ovat sen verran tuhoutuneet, että niiden tulkinta vaikeutuu huomattavasti. Muutama metri pitkät janat palaneita kiviä voivat olla peräisin palokiviröykkiöistä, mutta siitä ei saa enää varmuutta. Sama koskee likamaa-alueita muinaisen rantatörmän yläpuolella, siellä mahdollisesti olleita rakenteita tuskin enää pystysi kaivauksellakaan varmuudella verifioida.

4.3. Löydöt

Löytöaineisto koostuu pääosin kvartsista (n. 97 % iskoksia, 3 % ytimiä ja vain muutama esine) lisäksi on saatu talteen jonkun verran kivilaji-iskoksia, kivilajiesineen katkelma ja pieni määrä hiotun esineen lohkopaloja. Keramiikkaa löytyi ainoastaan neljä palaa. Löytötiheys on 9 kpl/kaivausruutu.

Löydöt raaka-aineen ja tyyppin mukaan:

Kvartsi

yhteensä	486 kpl	3701 g	
iskos	467 kpl	1934 g	(keskiarvo 4,1 g)
tasoydin	9 kpl	1481 g	(keskiarvo 165 g)
bipolaarinen ydin	4 kpl	107 g	(keskiarvo 27 g)
pirstottu kappale	4 kpl	93 g	(keskiarvo 23 g)
kaavin	1 kpl	79 g	
uurin	1 kpl	7 g	

Kivilaji (pääosin emäksinen vulkaniitti)

yhteensä	34 kpl	267 g	
iskos	29 kpl	40 g	(keskiarvo 1,4 g)
esineen teelmä	1 kpl	127 g	
hiotun esineen katkelma	1 kpl	89 g	
hiotun esineen lohkopala	3 kpl	11 g	

Keramiikka (asbestikeramiikkaa)

kyllipaloja	4 kpl	15,5 g	
-------------	-------	--------	--

Ei luetteloitu on useita paloja (n. 70 g) "palanutta savea", kyseessä on palanutta maata (savenpi-toista soraa, jossa ei havaittu merkkejä, että se olisi ihmisen sekoittamaa) sekä puuhiiltä jota löytyi eri rakenteista, hiiltä on kirjattu maanäytteiden yhteydessä.

Honkbackharjun jätinkirkon löytöaineisto ja löytötiheys on melko pieni verrattuna saman korkeusvyöhykkeen asuinpaikkoihin Pohjanmaalla. Koska kaivausalue kattaa n. 10 % rakenteesta ja jätinkirkon tuhoutunut eteläosa on kartoitettu pintahavainnoilla, on mahdollista tehdä joitakin johtopäätöksiä. Silmiinpistävää on vähäinen kvartsi- ja kivilajiesineiden määrä sekä palaneiden luiden puuttuminen. Löytöaineisto eroaa siinä selvästi "tyypillisestä" asuinpaikka-aineistosta. Asuinpaikalle tyypilliset työkalut puuttuvat miltei kokonaan, lisäksi ei ole merkkejä ruuantähteistä. Palokiviröykkiöt jätinkirkon eteläpuolella viittaavat kuitenkin siihen, että jätinkirkossa tai sen lähiympäristössä oli tulisijoja. Voimakas kulttuurikerros ja rakenteiden uusiminen ovat merkkejä pitkäaikaisesta toiminnasta. Löytöjen perusteella tämä toiminta oli erilaista kuin asuinpaikoilla: ei ole viitteitä ruokailusta, kiviesineiden, korujen tai saviastioiden valmistuksesta.

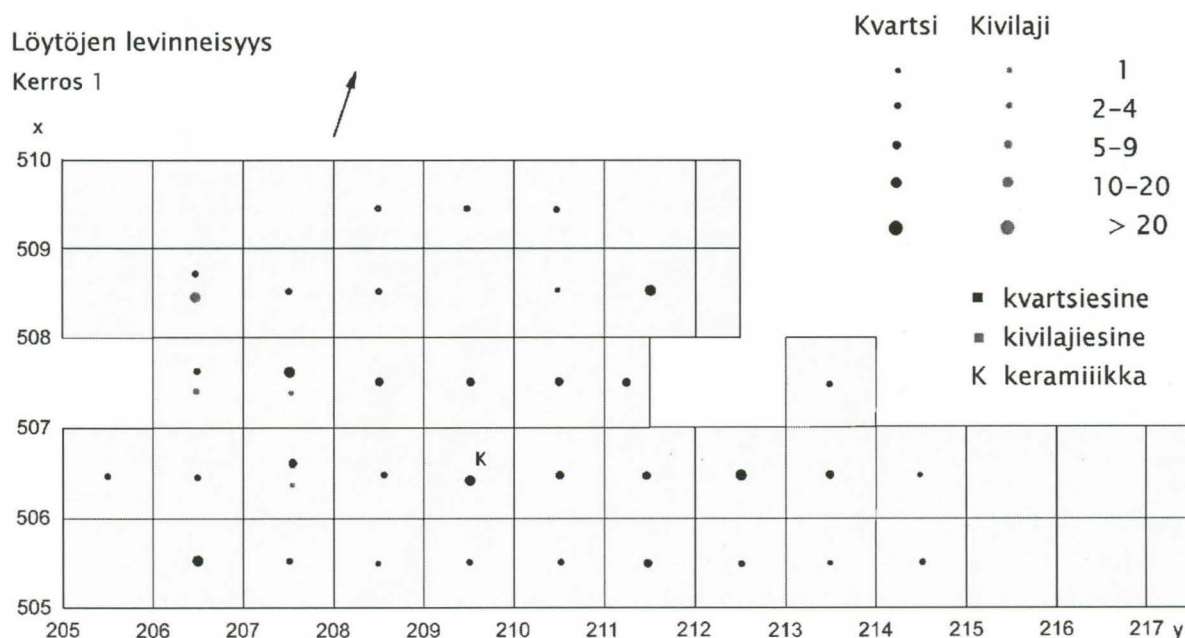
Löytöryhmät kerroksittain:

	kpl	%	g	%
Pintapoiminta (aurausjäljet)				
Kvartsi	13		195	
Kerros 1 + pinta				
Kvartsi	174	36,8	913	26,0
Kivilaji	22	64,7	20	7,5
Keramiikka	1		5	

		kpl	%	g	%
Kerros 2	Kvartsi	168	35,5	1178	33,6
	Kivilaji	8	23,7	101	37,8
	Keramiikka	1		4	
Kerros 3	Kvartsi	77	16,3	485	13,8
	Kivilaji	1	2,9	127	47,6
	Keramiikka	2		6,5	
Kerros 4	Kvartsi	28	5,9	94	2,7
	Kivilaji	1	2,9	5	1,9
Kerros 5	Kvartsi	26	5,5	863	24,6

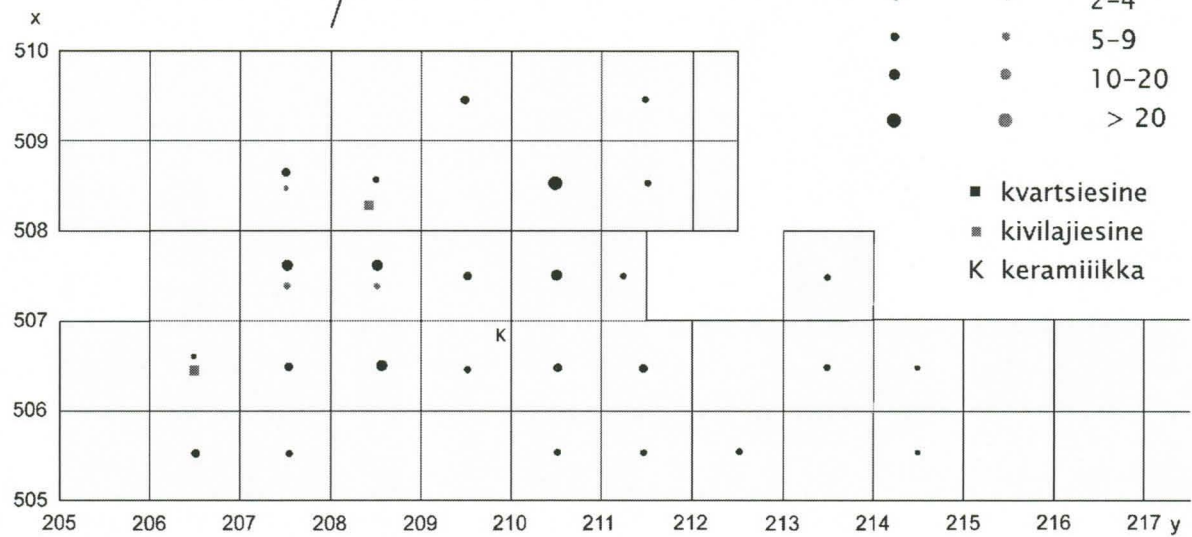
Noin 2/3 osa löydöistä tuli 0-10 cm syvyydestä (kerrokset 1 ja 2), kerroksen 4 löytömäärä oli jo alle 5 %. Syynä siihen on ilmeisesti maaperä, joka on hyvin tiivistä karkeaa soraa. Kerroksen 5 kvartsit, määrältään vain 5 %, mutta painon mukaan noin neljännos kaivausalueelta löydetystä kvartseista, tuli suurimmaksi osaksi n. 30 cm:n syvyydeltä kahdesta alle 30 cm:n mittaisesta löytökeskittymästä.

Löytötiheys/kaivausruutu kerroksittain:

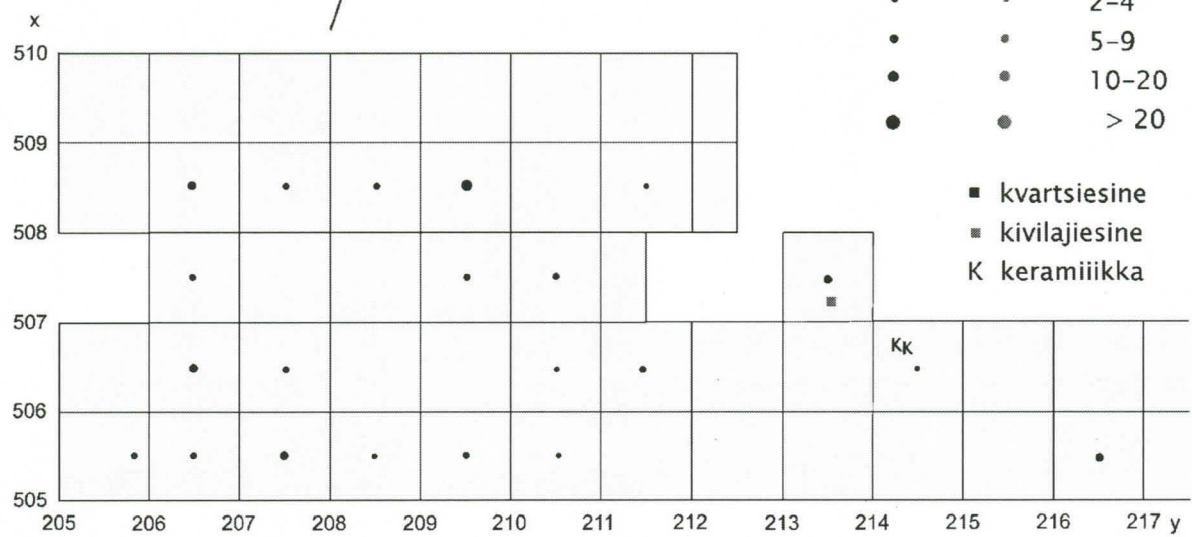
Löytöjen levinneisyys

Kerros 2

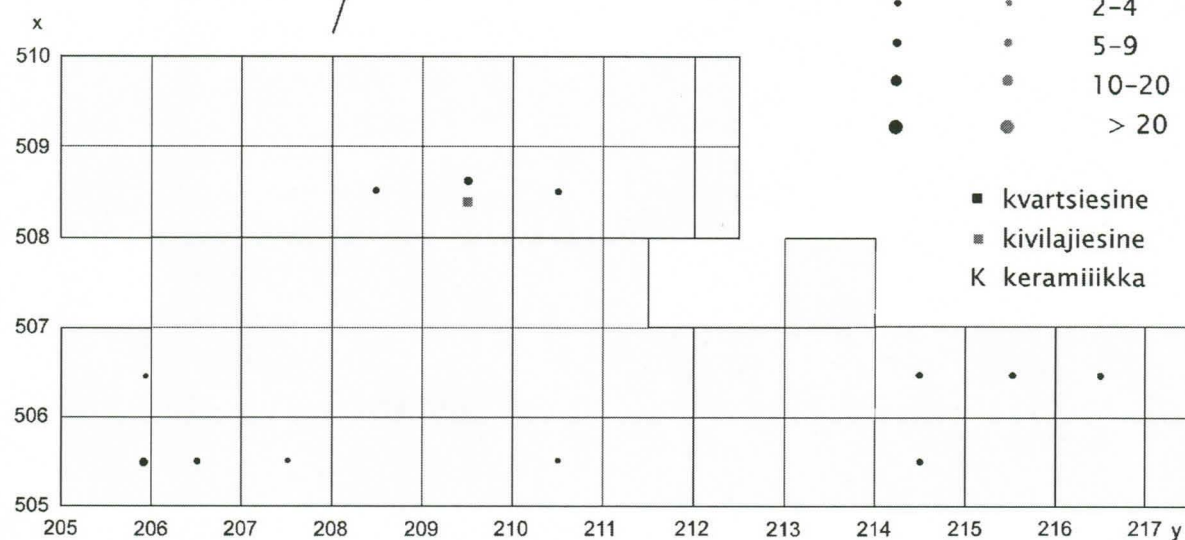
Löytöjen levinneisyys

Kerros 3

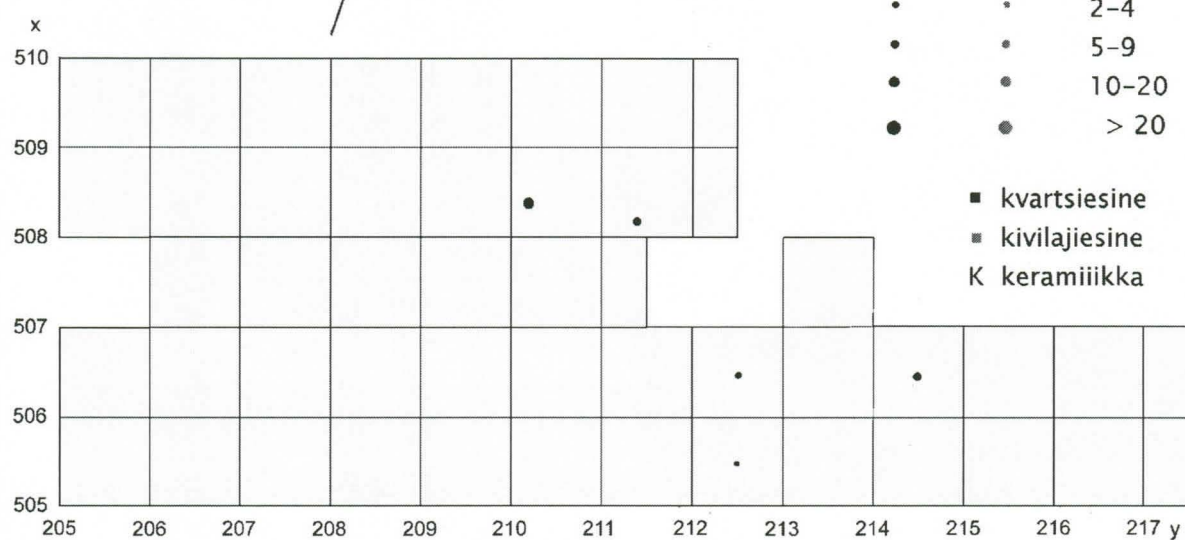
Löytöjen levinneisyys

Kerros 4

Löytöjen levinneisyys

Kerros 5

Löytötiheys ja -jakauma on melko tasaista, varsinaisia keskittymiä (lukuun ottamatta kvartsit "porttikivien" alta kerroksessa 5) tai clustereita ei ole havaittavissa. Kivetty alue ruuduissa 505-506/215-26 oli löydötön kerroksissa 1 ja 2, löytöjä tuli vasta kiveyksen alta kerroksissa 3 ja 4.

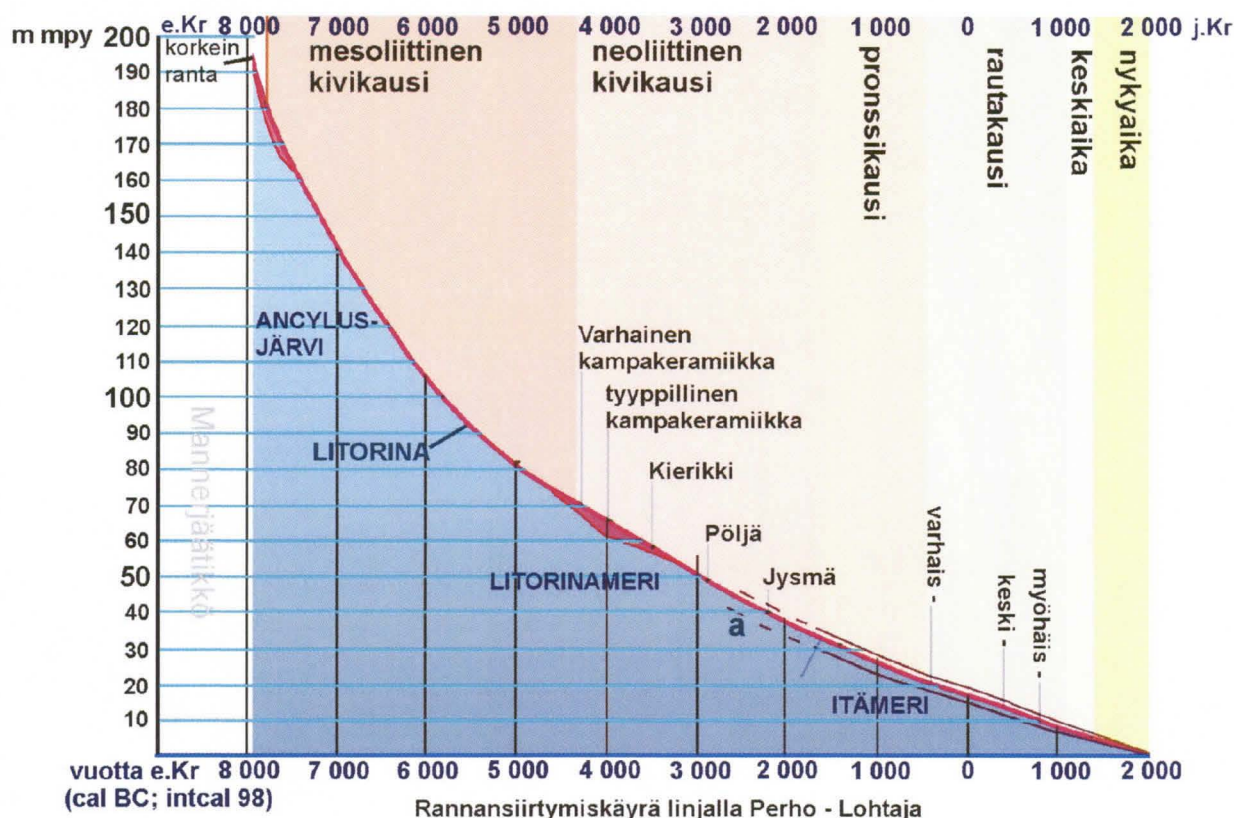
4.3. Ajoitus

Kaivauksella otettiin talteen eri rakenteista palaneita kiviä TL-ajoitusta ja puuhiiltä 14C-ajoitusta varten. Toistaiseksi ei kuitenkaan ole saatu rahoitusta ajoituksia varten.

Ajoitus rannansiirtymiskäyrän avulla antaa kuitenkin aika hyvät kehukset määrittämään jätinkirkon käyttöaikaa. Hyvin syin voidaan olettaa, että jätinkirkko ja sen lähiympäristön rakenteet ovat olleet rannansidonnoisia. Pienalaista hiekka-aluetta lukuun ottamatta harjanne ja lähellä olevat mäet ovat hyvin kivisiä ja alavat kohdat soistuneet; alue on ollut vaikeakulkuinen merenrantavaiheen jälkeen. Rannansidonnoisuutta tukevat myös tutkimukset muista samantyyppisistä muinaisjäännösyhmistä ja myöhäiskivikautisen asbestikeramiikan esiintyminen Honkobackharjun jätinkirkolla.

Honkobackharjun keskiosassa oleva rökkiöryhmä ja painanteet voi olla samanikäisiä kuin jätinkirkko. Jätinkirkkojen yhteydessä on löydetty samantyyppisiä kivirakenteita, rökkiötä ja kivivallin ympäröimä painanteita, jotka on tulkittu asutuksen pohjaksi. Toisaalta, rakenteet tai osa niistä voisi myös liittyä lähellä olevan kivi-/maarakenteeseen, siinä tapauksessa ajoitus jää epävarmaksi. Tämä kivivallin reunustama tasanne on todennäköisesti nuorempi, siihen viittaa sekä rakenne sekä tumma nokinen kulttuurikerros, molemmat ovat epätyypillisiä kivikautisille kohteille. Keski-Pohjanmaalta on useita jäänteitä sisämaan pyyntikulttuureista, joka ajoittuvat nuoremmalta pronssikaudelta rautakauden loppuun. Honkobackharjun kivi-/maarakenne saattaa olla peräisin tästä ajanjaksoista, mutta ¹⁴C ja TL-ajoitusten puuttuessa asia jää auki.

Rannansiirtymiskäyrän (seuraavalla sivulla) mukaan jätinkirkko on voitu rakentaa aikaisintaan n. 3200 cal BC (> oletettu Litorinameren keskiveden taso 54,00 m mpy ja tulvaveden taso 56,50 m mpy, mikä on vallin alin korkeus). Topografian perusteella alue oli saaristona siihen asti, kun Litorinameren keskiveden korkeus alitti 42 m mpy (n. 2400 cal BC). Jätinkirkko on saattanut olla käytössä siihen vaiheeseen asti. 300 m jätinkirkosta etelään on laaja asuinpaikka korkeudella 43-45 m mpy (Alaveteli Hongell), joka oli todennäköisesti käytössä juuri ennen kuin meri vetäytyi lopullisesti alueelta. Asuinpaikalta pintalöytönä saatu keramiikka on tosin erityyppinen (karkeasekoitteinen, ei asbestia, paksumpi) kuin jätinkirkosta löydetty keramiikka.

Rannansiirtymiskäyrä linjalla Perho – Lohtaja (J. Okkosen 2003* mukaan, liite 6 Pietarsaaren seudun maankohoaminen; modifioitu Perhonjokilaakson muinaisten rantatasojen ja arkeologisten kohteiden ajoitusten perusteella; Schulz, Itäpalo, 2005*)

* Jari Okkonen 2003, Jättiläisen hautoja ja hirveitä kiviröykkiöitä – Pohjanmaan muinaisten kivrakennelmien arkeologia. Acta Universitatis Ouluensis B Humanoria 52

• Schulz, H.-P. & Itäpalo Jaana 2005: Perhon- eli Vetelijoki- ja Kälviänjokilaaksojen historia. CD-rom multimedia. Halsuan kunta.

5. Yhteenveto

Honkbackharju on noin kilometrin pitkä ja 200-300 m leveä etelä-pohjois -suuntainen soraharjanne. Sen laella sijaitsee yli 2 ha laajuinen kivikautinen/esihistoriallinen muinaisjäännösalue joka koostuu kolmesta ryhmästä. Keskiosassa on n. 1,3 ha laaja röykkiöryhmä, jossa on 10 kiviröykkiötä sekä 2 painannetta, jotka ovat kivivallin ympäröimiä. Röykkiöryhmästä n. 200 m itäkoilliseen sijaitsee maa- ja kivrakente, ympäristöään korkeampi tasainen ja melko pyöreä alue, joka on kivivallin ympäröimä (rakenteen $\varnothing$ n. 30 m). Eteläkärjen tuntumassa sijaitsee jätinkirkko, joka tuhoutui osittain metsäaurauksessa vuonna 2006.

Kaivaukset järjestettiin 6.-17.8.2007 Pohjoismaisen harrastaja-arkeologileirin NAU 2007 puitteissa Kruunupyyn kansanopiston (KFHS) ja K.-H. Renlundin museon yhteisprojektina. Muinaisjäännösalue kartoitettiin ja osa jätinkirkosta kaivettiin. Kaivausalue sijaitsee jätinkirkon pohjoisosassa

(x 505-510, y 205-221; koko yht. 54 m²), se käsittää 12 m pitkän ja 2,5 – 5 m leveän alueen vallin sisäpuolella, luoteisnurkan vallista vallin sisäosa noin 12 metrin matkalla, pohjoinen aukko ja 2 m leveä kaista länsivallista.

Jätinkirkko sijaitsee harjanteen eteläkärjessä; sen länsipuolella on melko jyrkkä rinne, itä- ja eteläpuolella maasto viettää vain loivasti. Kyseessä on 2-3 m leveän ja 50 – 80 cm korkean kivivallin reunustama raivattu alue. Vallissa on ainakin neljä noin metri leveää aukkoa (tuhoutuneessa etelävallissa sijaitsee mahdollisesti yksi aukko lisää). Raivatun alueen itäpuolella on kaksoisvalli, sisempi valli on ilmeisesti tehty myöhemmin. Perusmuoto on suorakulmainen, mutta eteläinen reuna on viisto, länsivalli on n. 5 m pitempi kuin itävalli. Jätinkirkon pituussuunta on miltei etelä-pohjoinen, sen ulkomitat ovat 25 x 20 m, ja sisämitat 18 x 10-12 m ja kokonaispinta-ala on 470 m². Pohjoispuolella lähellä luoteisnurkka, noin 4 m vallin ulkoreunasta pohjoiseen ovat kaksi epäsäännöllistä kiviröykkiötä. Niiden läpimitta on noin 4 m ja korkeus 0,5 – 0,6 m, röykkiöt ovat isojen maakivien viereen rakennettu. Aivan jätinkirkon eteläpuolella, noin metri etelävallista, on metrin mittainen ja 20 cm korkea palokiviröykkiö. Sitä 2 – 3 m etelään havaittiin aurasurissa kolme keskittymää palaneita kiviä, ne ovat mahdollisesti jäänteitä samantyyppisestä palokiviröykkiöstä. Jätinkirkosta n. 15 m lounaaseen on noin 170 m² laaja likamaa-alue, joka on epäsäännöllisen soikea, n. 20 m pitkä ja 10 m leveä. Aurasurissa on havaittu n. 5 -10 cm vahva tummanruskea likamaakerros sekä kvartsia ja palaneita kiviä. Likamaa-alue sijaitsee loivasti etelään viettävällä tasanteella muinaisen törmän yläpuolella.

Kaivausalueella on havaittu sekä pohjoisvallissa että raivatulla sisäalueella voimakkaita tulipalon merkkejä, jotka viittaavat siihen, että jätinkirkossa on voinut olla puinen rakennelma. Sekä valli että sisäalue on kerran uusittu, sisäalue on silloin korotettu 15 cm:llä. Jätinkirkon pohjoisosassa sijaitseva n. 2 m pitkä kuoppaliesi, toistaiseksi on epävarma, onko se samanikäinen kuin jätinkirkko. Vallissa olevat aukot on tulkittu kulkuaukoiksi, pohjoisen kulkuaukon sisäreunassa oli kaksi isoa pystykiveä, jokaisen alta löytyi läikkä palanutta hiekkaa ja kvartsikeskittymä. Kyseessä saattaa olla kätkö.

Löytöaineisto koostuu pääosin kvartsista (486 kpl, 3701 g), lisäksi on saatu talteen jonkun verran kivilaji-iskoksia, kivilajiesineen katkelma ja pieni määrä hiotun esineen lohkopaloja (yht. 34 kpl, 267 g). Keramiikkaa löytyi ainoastaan neljä palaa (15,5 g), kyseessä on Pöljän keramiikkaa muistuttavaa asbestikeramiikkaa. Kokonaislöytötiheys oli vain 9 kpl/kaivausruuu. Pienen löytömäärän ohella silmiinpistävä on esineiden vähäinen lukumäärä ja palaneiden luiden puuttuminen. Siinä mielessä löytöaineisto poikkeaa asuinpaikka-aineistosta.

TL- ja ¹⁴C-ajoitusta varten ei toistaiseksi ole saatu rahoitusta. Rannansiirtymiskäyrän mukaan jätinkirkko on voitu rakentaa aikaisintaan n. 3200 cal BC (rantataso 54,00 m mpy) ja se on saattanut olla käytössä siihen asti, kun rantataso alitti 42 m mpy (n. 2400 cal BC). Jätinkirkosta 220 m pohjoiskoilliseen sijaitseva kivi-/maarakenne on todennäköisesti kivikautta nuorempaa. On selvittämättä, liittyvätkö röykkiöt ja painanteet jätinkirkkoon vai ovatko ne nuorempia. Toisaalta kiviröykkiöt ja kivikkoon tehdyt painanteet esiintyvät tyypillisesti jätinkirkkojen yhteydessä.

Fosfaatti- ja makrofossiilianalyysin tuloksia ei ole tässä vaiheessa vielä saatu, ne liitetään myöhemmin kertomukseen.

Honkobackharjun arkeologisen tutkimuksen havainnot (jätinkirkon topografinen sijainti, rakenne, lähellä olevat rakenteet ja löytöaineisto) ovat samankaltaisia kuin havainnot muilta jätinkirkoilta (esim. Forss 1981, 1991, 1993, 1998; Okkonen 2003*). Tämä viittaa siihen, että Honkobackharjun (muihin verrattuna) pienellä jätinkirkolla oli samanlainen käyttötarkoitus kuin isommilla jätinkirkoilla, ja näin se edustaisi samaa muinaisjäännöstyyppiä. Jätinkirkkojen funktiosta ei ole varmuutta, ja siitä on esitetty erilaisia hypoteeseja (esim. Koivunen 1997, Okkonen 2003, Lahelma ja Sipilä 2004*).

On esitetty, että rakenteet liittyisivät hylkeiden massapyyntiin ja saalin jalostukseen, toisaalta ne on tulkittu rituali-/kohtaamispaikoiksi tai pakolinnoiksi. Niiden sijainnin perusteella ne ovat voineet toimia myös tietynä maamerkinä. Honkbackharjun kaivaustulokset eivät tuoneet aivan uutta näkökulmaa keskusteluun, mutta on saatu aika selkeitä viitteitä sitä, että vallin päälle ja/tai vallin sisäreunalla on ollut puisia rakenteita. Todisteita tietystä toiminnasta jätinkirkossa ei ole löydetty, havainnot kuitenkin vahvistavat käsityksen, että toimintaa oli erityyppinen kuin sen ajanjakson asuinpaikoilla.

Kokkolassa 05.05.2007

Hans-Peter Schulz

*

Aulis Forss 1981. Pattijoen Pikkuliekonkankaan jätinkirkon kaivaukset kesällä 1977. Alustava raportti. Faravid 4. Pohjois-Suomen historiallisen yhdistyksen vuosikirja. Kuusamo.

Aulis Forss 1991. Eräitä huomioita Pohjois-Pohjanmaan jätinkirkoista 1970- ja 1980-luvuilla tehtyjen tutkimusten valossa. Faravid 15. Pohjois-Suomen historiallisen yhdistyksen vuosikirja. Jyväskylä.

Aulis Forss 1993. Jätinkirkkojen lähettävillä olevat epämääräiset röykkiöt. Lapinraunioita ja hiidenkiukaita. Museovirasto, arkeologian osaston julkaisu N:o 3. Helsinki.

Aulis Forss 1998. Raahen Kettukankaan palokivikummut vuoden 1996 tutkimuksen valossa. Scripta Historica 27. Jyväskylä.

Pentti Koivunen 1997. Teoria jätinkirkkojen käyttötarkoituksesta. Muinaistutkija 4/1997

Antti Lahelma ja Joonas Sipilä 2004. Pasifistiset pyyntikulttuurit? Sodan paradigmatteoria ja kivikauden Suomi. Muinaistutkija 4/2004.

Jari Okkonen 2003, Jättiläisen hautoja ja hirveitä kivistä rökkiöitä – Pohjanmaan muinaisten kivirakennelmien arkeologia. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 52.

6. Karttaluettelo

kaikki kartat A 3		sivu
Yleiskartta Honkobackharjusta	mk 1: 1 000	22
Yleiskartta jätinkirkosta	mk 1: 200	23
Korkeusmalli jätinkirkosta	mk 1: 100	24
Tasokartat kaivausalueen länsiosa		
Pinta	mk 1: 25	25
Taso 1 (- 5 cm)	mk 1: 25	26
Taso 2 (-10 cm)	mk 1: 25	27
Taso 3 (-15 cm)	mk 1: 25	28
Taso 4 (-20 cm)	mk 1: 25	29
Tasokartat kaivausalueen itäosa		
Pinta	mk 1: 25	30
Taso 1 (- 5 cm)	mk 1: 25	31
Taso 2 (-10 cm)	mk 1: 25	32
Taso 3 (-15 cm)	mk 1: 25	33
Taso 4 (-20 cm)	mk 1: 25	34
Taso 5 (-25 cm)	mk 1: 25	35
Profiilikartat		
Profiili 507/203-220	mk 1: 15	36
Profiili 510-507/212,5 ja 506,6-505/213	mk 1: 10	37
Pinta- ja pohjavaaituskartta	mk 1: 50	38

7. Digikuvaluettelo

kuvat M. Riska

Yleiskuvat

- 001 Honkobackharju, jätinkirkko, aurattu alue tieltä idästä
- 002 Jätinkirkko, yleiskuva etelästä ennen kaivausta, kuvassa E. Brännbacka ja H.-P. Schulz
- 003 Jätinkirkko, yleiskuva etelästä ennen kaivausta
- 004 Jätinkirkko, aurattu eteläosa lännestä
- 005 Jätinkirkko, yleiskuva lännestä ennen kaivausta
- 006 Jätinkirkko, säilynyt pohjoisosa lännestä, ennen kaivausta
- 007 Jätinkirkko, säilynyt pohjoisosa idästä, ennen kaivausta
- 008 Jätinkirkko, aurattu eteläosa ja itävalli koillisesta
- 009 Jätinkirkko, itävalli pohjoisesta
- 010 Jätinkirkko, länsivalli ja portti pohjoisesta
- 011 Jätinkirkko, pohjoisosa, kaivausalue ennen kaivausta idästä
- 012 Jätinkirkko, pohjoisosa, kaivausalue ennen kaivausta idästä
- 013 Jätinkirkko, pohjoisosa, kaivausalue ennen kaivausta lounaasta
- 014 Jätinkirkko, eteläosa, aurattu alue luoteesta
- 015 Kiviröykkiö jätinkirkon pohjoispuolella, luoteesta
- 016 Kiviröykkiö 2 jätinkirkon pohjoispuolella, pohjoisesta (kuvan alareunassa)
- 017 Honkobackharjun röykkiöalue, eteläisin kiviröykkiö, kaakosta
- 018 Honkobackharju, maarakenne ja sitä ympäröivä kivivalli, kuvattu kaakosta

Kaivaus

- 019 Ruudut 508-509/208-209. Pinta, panoraama, ylhäältä pohjoisesta
- 020 Ruudut 508-509/208-209 Pinta, idästä
- 021 Ruudut 505-506/205-208. Pinta, ylhäältä lounaasta
- 022 Ruudut 507/206-207. Pinta, ylhäältä lännestä
- 023 Ruudut 507/208-210. Pinta, ylhäältä lännestä
- 024 Ruudut 505-506/210-218. Pinta, lännestä
- 025 Ruudut 505-506/215-217. Pinta, ylhäältä etelästä
- 026 Ruutu 507/213. Pinta, etelästä
- 027 Ruudut 505-506/216-220. Pinta, valli, panoraamakuva ylhäältä pohjoisesta
- 028 Ruudut 505-506/205-208. Taso 1, ylhäältä lounaasta
- 029 Ruudut 508-509/205-209. Taso 1, idästä
- 030 Ruudut 508-509/211,5. Taso 1, pohjoisesta
- 031 Ruudut 505-507/210-218. Taso 1, ylhäältä lännestä
- 032 Ruudut 505-507/215-216. Taso 1, ylhäältä pohjoisesta
- 033 Ruutu 507/213. Taso 1, pohjoisesta
- 034 Ruudut 505-506/205-208. Taso 2, idästä
- 035 Ruudut 505-506/205-208 ja 508-509/205-209. Taso 2, itäkaakosta
- 036 Ruudut 508-509/211,5. Taso 2, pohjoisesta
- 037 Ruudut 505-506/209. Taso 2, etelästä
- 038 Ruudut 505-507/210-218. Taso 2, ylhäältä lännestä
- 039 Ruudut 505-506/205-208. Taso 3, ylhäältä pohjoisesta
- 040 Ruudut 505-506/205-208. Taso 3, lännestä
- 041 Ruudut 508-509/211,5. Taso 3, pohjoisesta
- 042 Ruudut 507-508/205-210. Taso 3, ylhäältä lännestä
- 043 Ruudut 507-508/205-210. Taso 3, idästä
- 044 Ruudut 505-506/210-218. Taso 3, ylhäältä lännestä
- 045 Ruudut 505-506/210-218. Taso 3, lännestä

- 046 Ruudut 505-506/215-216. Taso 3, ylhäältä pohjoisesta
- 047 Ruutu 507/213. Taso 3, pohjoisesta
- 048 Ruudut 507-508/205-210. Taso 4, ylhäältä lännestä
- 049 Ruudut 507-508/208-210. Taso 4, lännestä
- 050 Ruudut 505-506/210-218. Taso 4, ylhäältä lännestä
- 051 Ruudut 505-506/210-211. Taso 4, ylhäältä etelästä
- 052 Ruudut 505-506/215-216. Taso 4, ylhäältä pohjoisesta
- 053 Ruudut 505-506/212-213. Taso 5, ylhäältä pohjoisesta
- 054 Ruudut 505-506/212-213. Taso 6, ylhäältä pohjoisesta
- 055 Kuoppalieden profiili 505_212-213, pohjoisesta
- 056 Pohjoisvallin profiili 508,5-507_211,5 lännestä
- 057 Kaivausalue peitettyinä, kuvattu idästä itäisestä vallista
- 058 Kaivausalue peitettyinä, länsialue kuvattu kaakosta
- 059 Kaivausalue peitettyinä, lännestä

Työkuvat

- 060 Takymetrimittaus, kuvassa Marcus Riska
- 061 Takymetrimittaus, kuvassa Erik Brännbacka
- 062 Työt alkavat
- 063 Tilannekatsaus ensimmäisen tason jälkeen
- 064 Tiivistä tunnelmaa
- 065 Pintavaaitus, kuvassa vas. Putte Bäck, Petra Gyllenberg ja H.-P. Schulz
- 066 Pintavaaitus, kuvassa edessä Lauri Skantsi
- 067 Kaivaus itävallin lähellä
- 068 Kaivaus länsialueella
- 069 Tasoa piirretään
- 070 Kivien välit puhdistetaan, kuvassa Holger Ahlskog ja Pasi Nyman
- 071 Tasossa 2
- 072 Neuvottelu, kuvassa vas. H.-P. Schulz, Peter Holmblad ja Erik Andersén
- 073 Kuvassa Aase Andersen ja Erik Andersén
- 074 Tasossa 3, kuvassa Harri Välikangas ja Päivi Sillanpää
- 075 Kuvassa Pasi Nyman ja Henrik Tylli
- 076 Kuvassa Jörgen Mejlsing
- 077 Loppumetreillä, kuvassa vas. Karl-Erik Johansson, Henrik Tylli ja Sverker Staffans
- 078 Seulomassa
- 079 Tauolla
- 080 Tauolla
- 081 NAU-leirin johtaja tarkastamassa tilannetta
- 082 Ryhmäkuva 1. viikko
- 083 Ryhmäkuva 2. viikko

8. Näyteluettelo

Näytteet jätinkirkosta

Makrofosiilinäytteet (10 kpl)

508 / 211 taso 5 ison kiven alta, 2 kpl 1 l
505 / 214 taso 3, 2 l
508 / 207 taso 3, 1 l
505 / 212 taso 7, 1,5 l
508 / 212 taso 5, 2 l
506 / 210 taso 3, 2 l
506 / 212 taso 6, 1,5 l
505 / 212,5-213 taso 5, 2 l
506 / 212 taso 5, 2 l
507 / 210 taso 3, 2kpl 1 l

Fosfaattinäytteet, (31 kpl; n. 0,15 l)

506 / 210 taso 2
506 / 212 taso 6
505 / 212 taso 7
506 / 210 taso 2
507 / 209 taso 7
507 / 208 taso 3
506 / 212 taso 7
506 / 216 taso 6
506 / 214 taso 3, saven/keramiikan alta
506 / 213 taso 5
506 / 212 taso 6
506 / 212 taso 5
505 / 213 taso 5
508 / 211 taso 5, ison kiven alta
505 / 216 taso 4
506 / 205 taso ?
505 / 206 taso ?
505 / 213 taso 4
505 / 207 taso 4
505 / 208 taso 4
506 / 216 taso 4
505 / 212 taso 5
506 / 210 taso 3
506 / 214 taso 4
505 / 213 taso 4
506 / 214 taso 4
505 / 210 taso 4
506 / 211 taso 4
505 / 212 taso 4
505 / 212 taso 4
506 / 214 taso 3

Rasvanäytteitä (2kpl)

507 / 210 taso 3; 2 x 1 l

Näytteet jätinkirkon ulkopuolelta

Kivi-/maarakenne

makrofosiilinäyte, juurakon alta, 2 l
x:7072 984 Y:3327 454

fosfaattinäytteet, (7kpl); oma koordinaatisto

x100 y505

x105 y500

x100 y500

x100 y495

x105 y495

x095 y500

referenssinäyte tien vierestä

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

H.-P. Schulz 2007

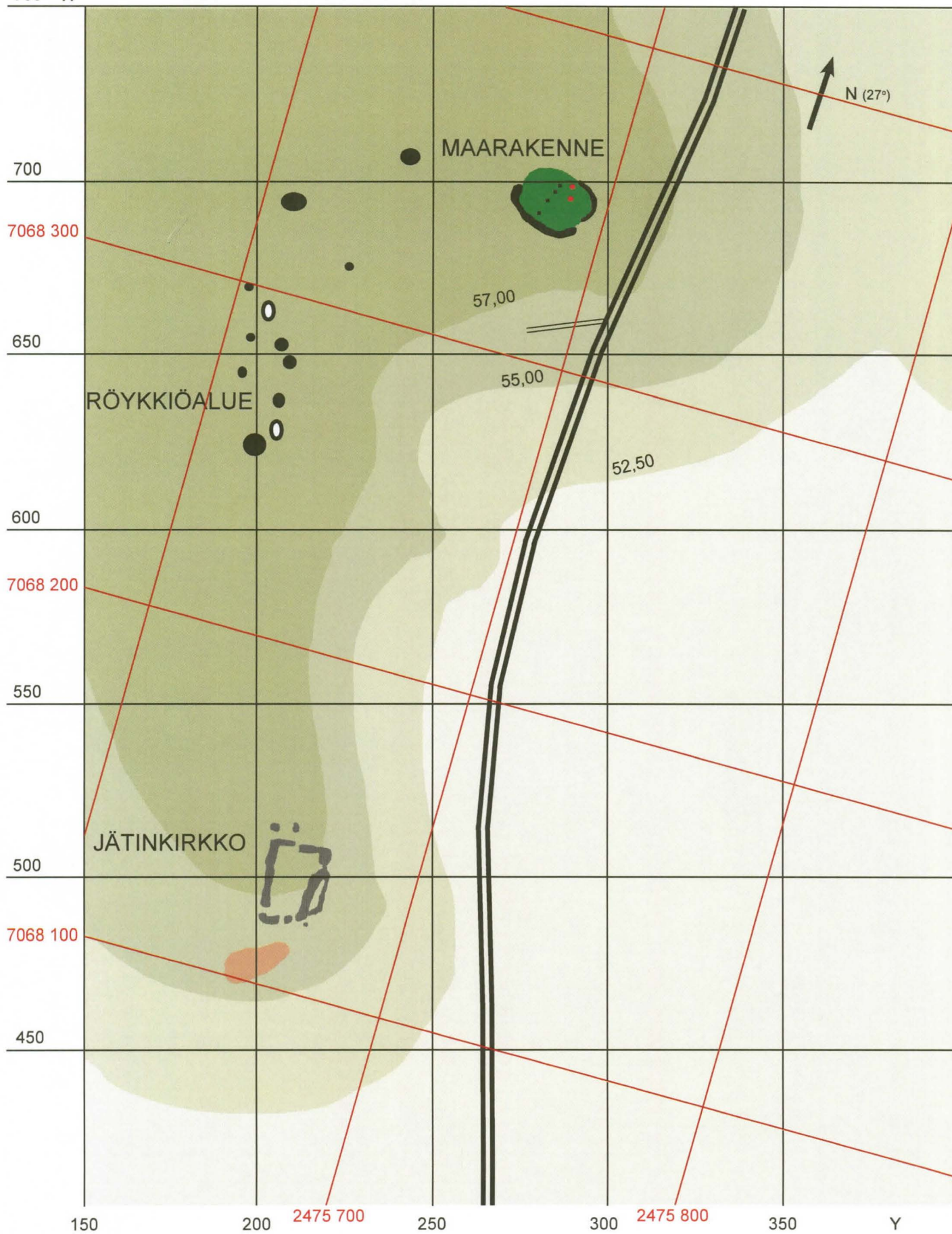
Yleiskartta Honkobackharjasta mk 1:1000

mittaus Dan Stenlund (Kruunupyyn kunta), M. Riska

Digit. H.-P.Schulz

- kivivalli
  - kiviröykkiö
  - painanne
  - maarakenne
  - keittokuoppa (?)
  - liikamaa-alue
  - koekuoppa
- x 700 kaivauskoordinaatisto
7068 KKJ 2

750 X

KRUUNUPYY NEDERVETIL HONKOBACKHARJU

H.-P. Schulz 2007

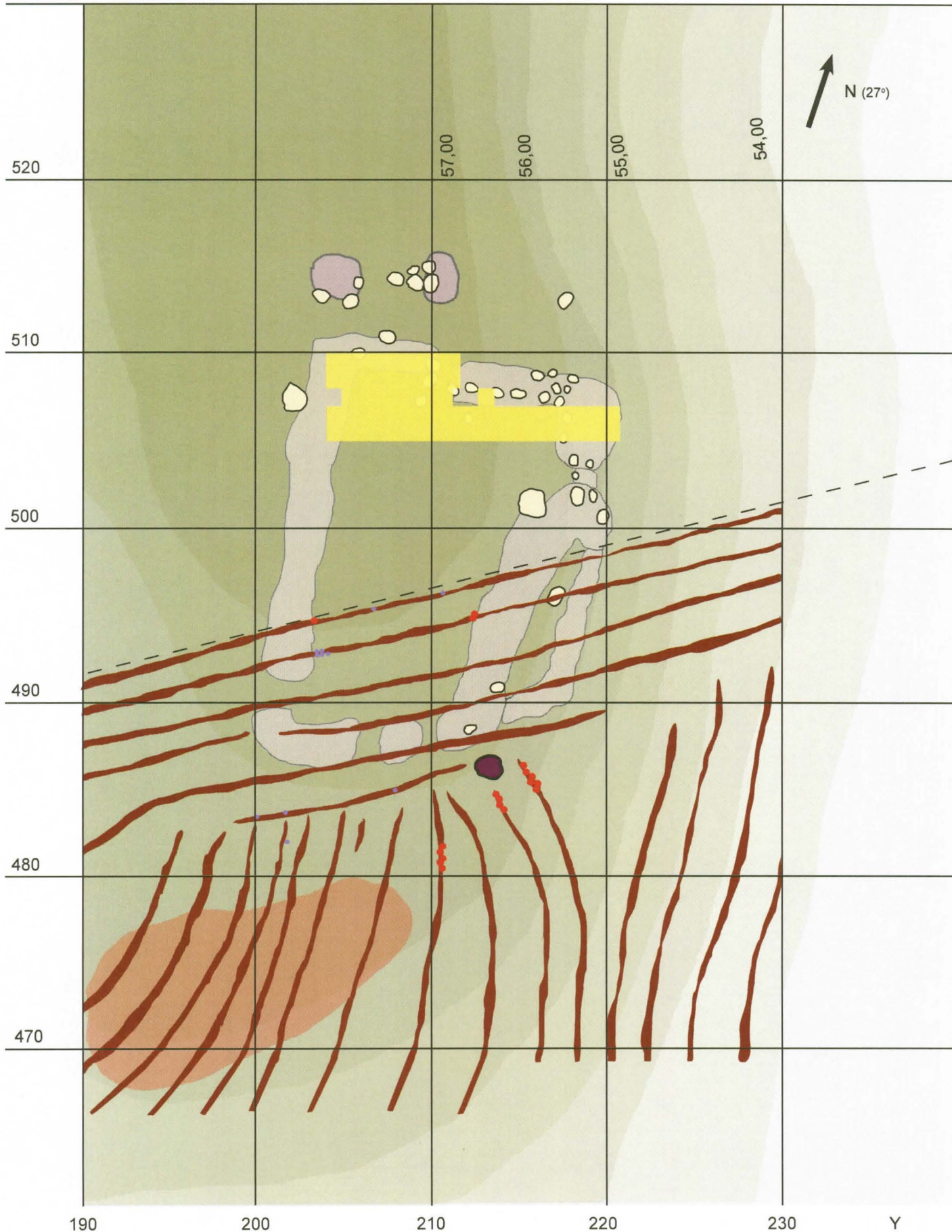
Yleiskartta jätinkirkosta mk 1:200

mittaus Dan Stenlund (Kruunupyyn kunta), H.-P. Schulz

Piirt. H.-P.Schulz

- kivivalli
- kiviröykkiö
- iso kivi
- pieni röykkiö (pal. kiviä)
- pal. kivien keskittymä
- pintalöytö
- likamaa-alue,
jossa löytöjä
- aurasjälki
- kaivausalue

530 X

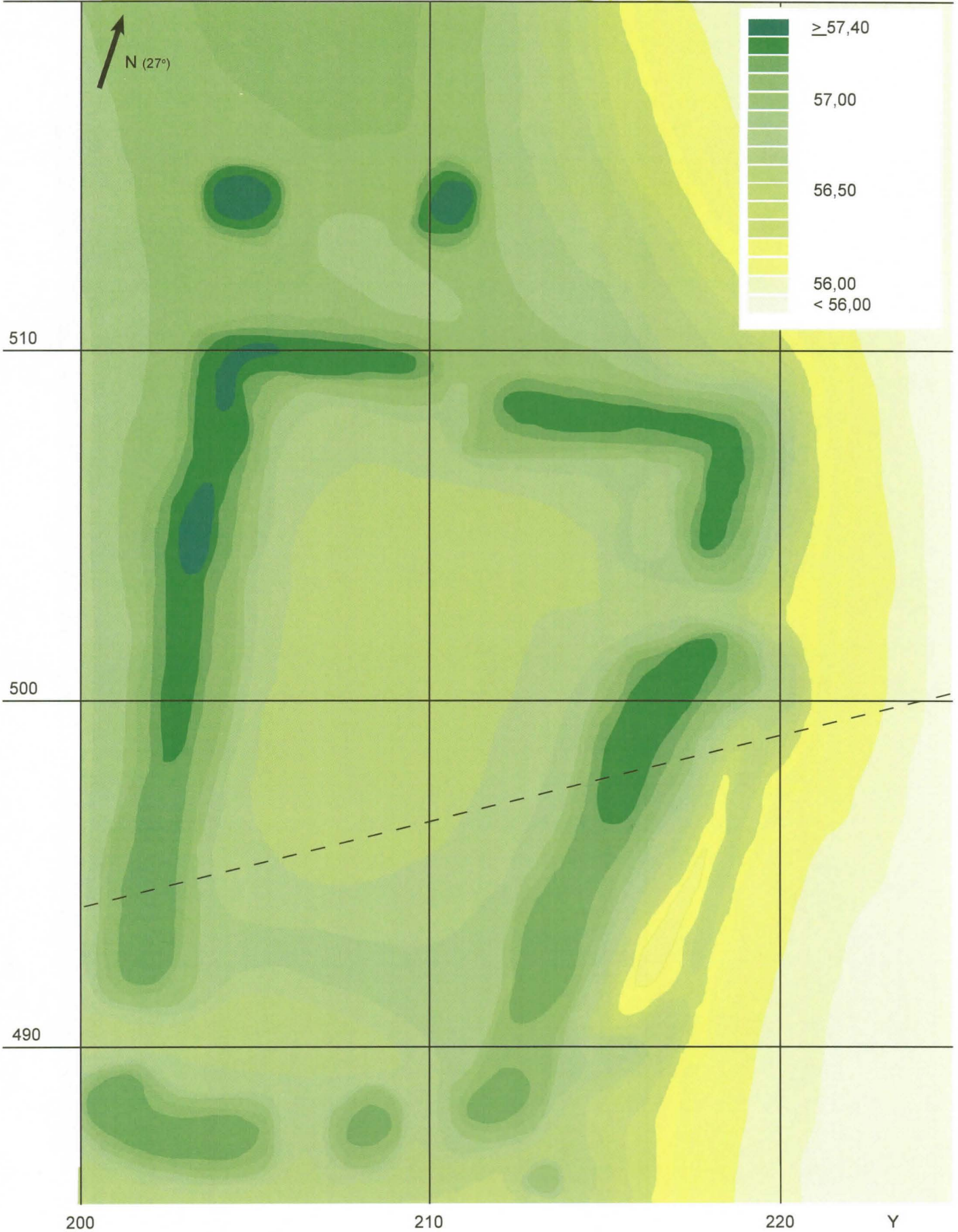

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU
H.-P. Schulz 2007

Korkeusmalli jätinkirkosta
Takymetrimittaus Dan Stenlund
Mallinnus H.-P. Schulz

ysin korkeus 57,40
alin korkeus 56,00
mk 1: 100; N 60 m mpy

520 X

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

H.-P. Schulz 2007

Tasokartta mk 1:25 vaaitusluvut m mpy

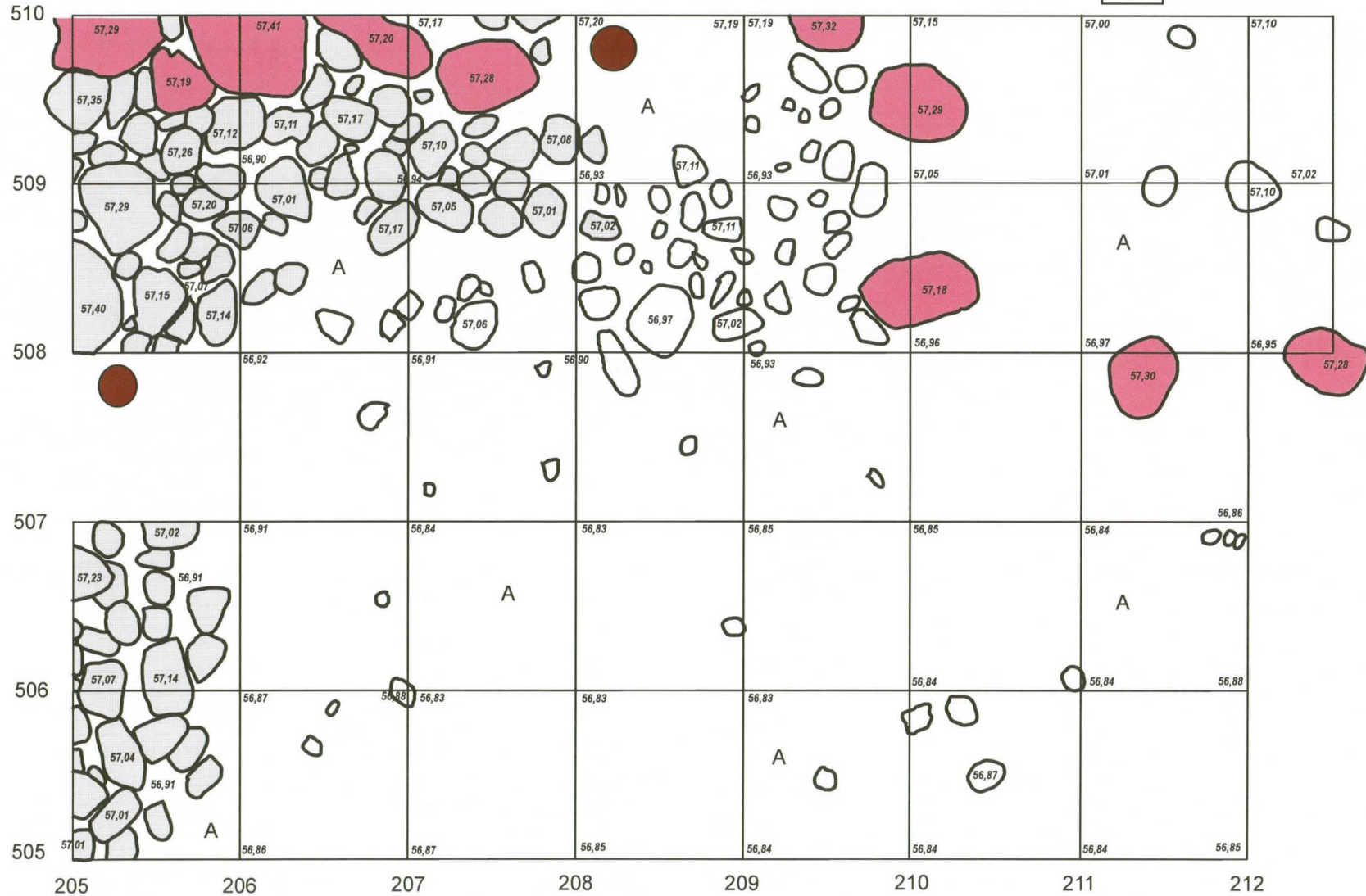
Kaivausalueen länsiosaa, pinta

Piirt. M. Riska, H.-P. Schulz

Digit. H.-P. Schulz

- kivi maanpinnan yläpuolella (valli)
- kivi
- palanut kivi
- hiiltä
- puunjuuri
- puu

- A huuhtoutumiskerros
- L voimakas likamaa
- palanut maa
- L/B heikko likamaa / rikastumiskerros
- B rikastumiskerros
- C mineraalimaa
- nokimaa

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

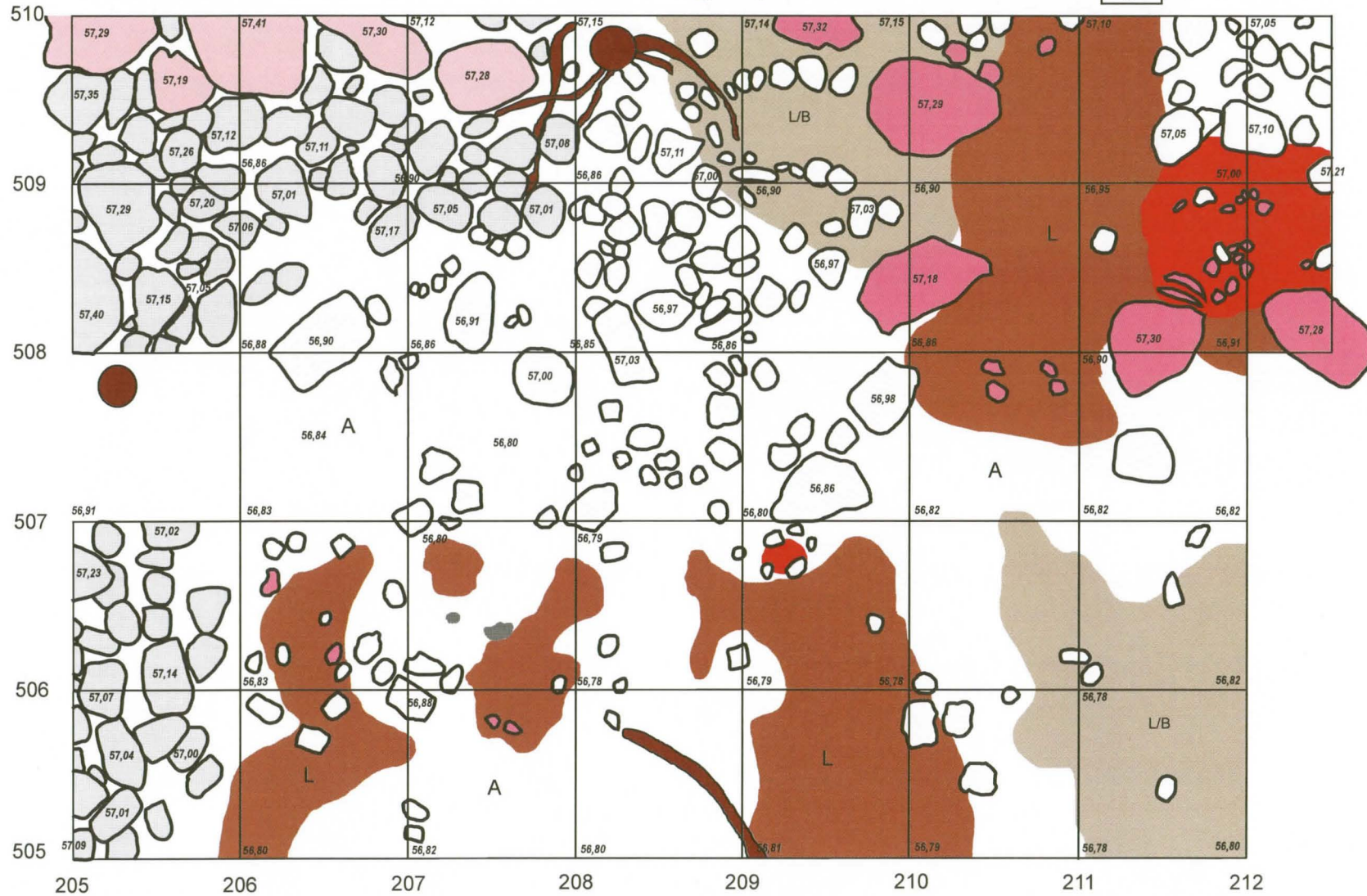
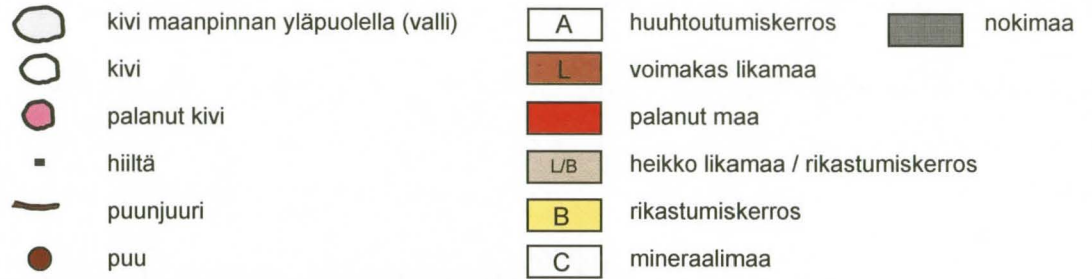
H.-P. Schulz 2007

Tasokartta mk 1:25, vaaitusluvut m mpy

Kaivausalueen länsiosaa, taso 1, (- 5 cm)

Piirt. E. Brännbacka, M. Riska, H.-P. Schulz, L. Skantsi

Digit. H.-P. Schulz

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

H.-P. Schulz 2007

Tasokartta mk 1:25 vaaitusluvut m mpy

Kaivausalueen länsiosa, taso 2 (-10 cm)

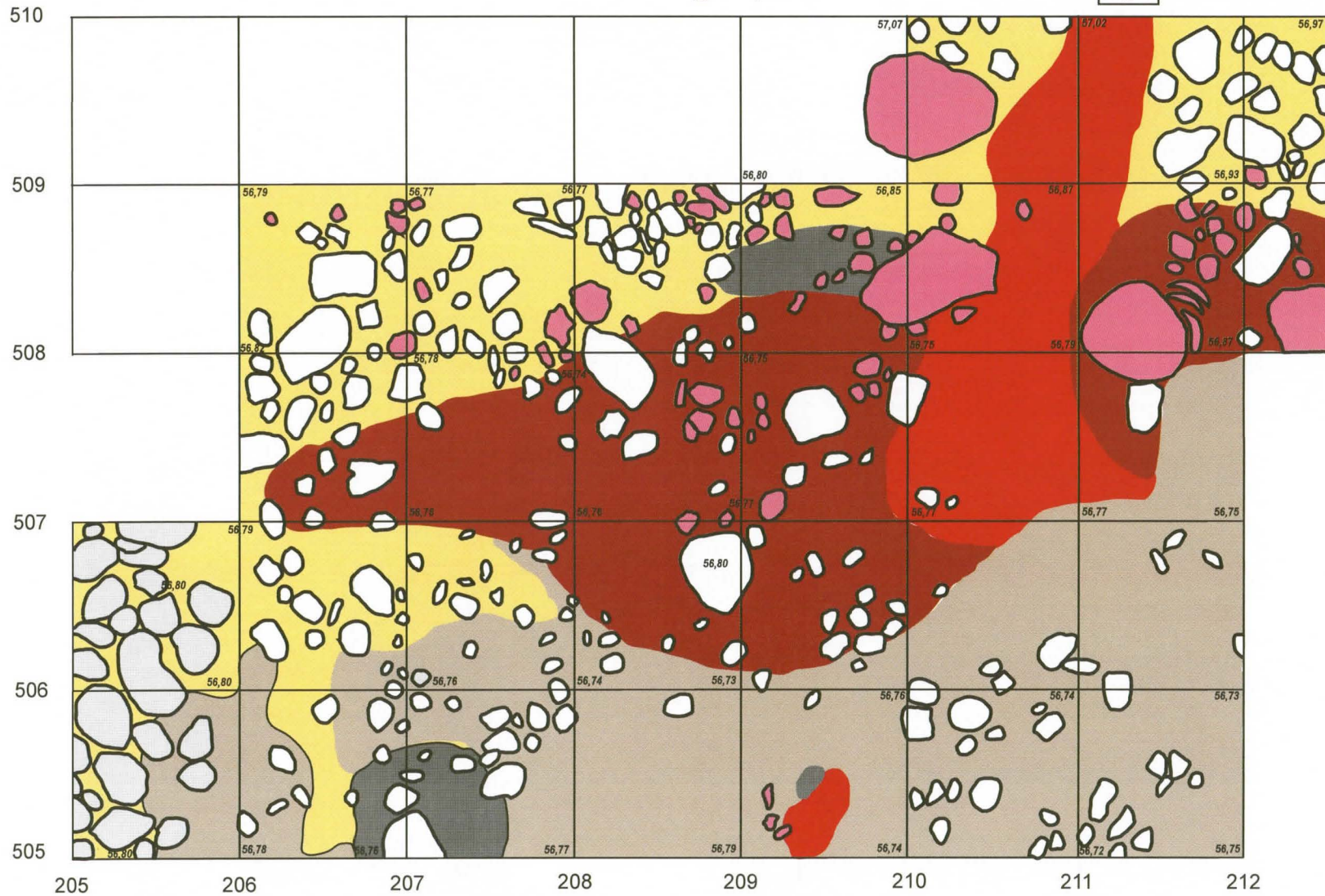
Piirt. E. Brännbacka, M. Riska, H.-P. Schulz, L. Skantsi

Digit. H.-P. Schulz

- kivi maanpinnan yläpuolella (valli)
- kivi
- palanut kivi
- hiiltä
- puunjuuri
- puu

- A huuhtoutumiskerros
- L voimakas likamaa
- palanut maa
- L/B heikko likamaa / rikastumiskerros
- B rikastumiskerros
- C mineraalimaa

 nokimaa

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

H.-P. Schulz 2007

Tasokartta mk 1:25 vaaitusluvut m mpy

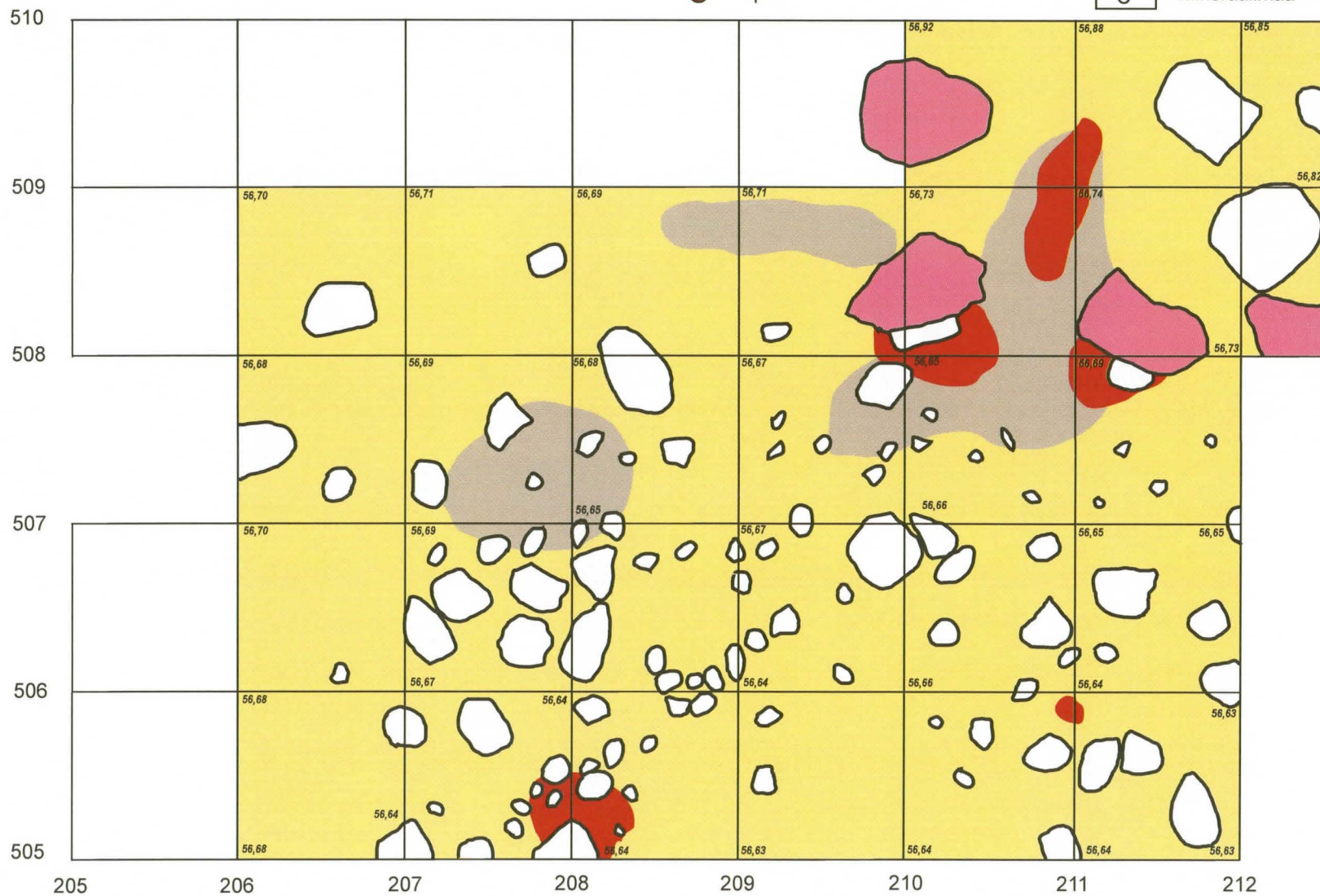
Kaivausalueen länsiosa, taso 4 (-20/-25 cm)

Piirt. E. Brännbacka, L. Pettersson-Smeds, H.-P. Schulz

Digit. H.-P. Schulz

- kivi maanpinnan yläpuolella (valli)
- kivi
- palanut kivi
- hiiltä
- puunjuuri
- puu

- A huuhtoutumiskerros
- L voimakas likamaa
- palanut maa
- L/B heikko likamaa / rikastumiskerros
- B rikastumiskerros
- C mineraalimaa
- nokimaa

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

H.-P. Schulz 2007

Tasokartta mk 1:25 vaaitusluvut m mpy

Kaivausalueen itäosa, taso 1 (-5 cm)

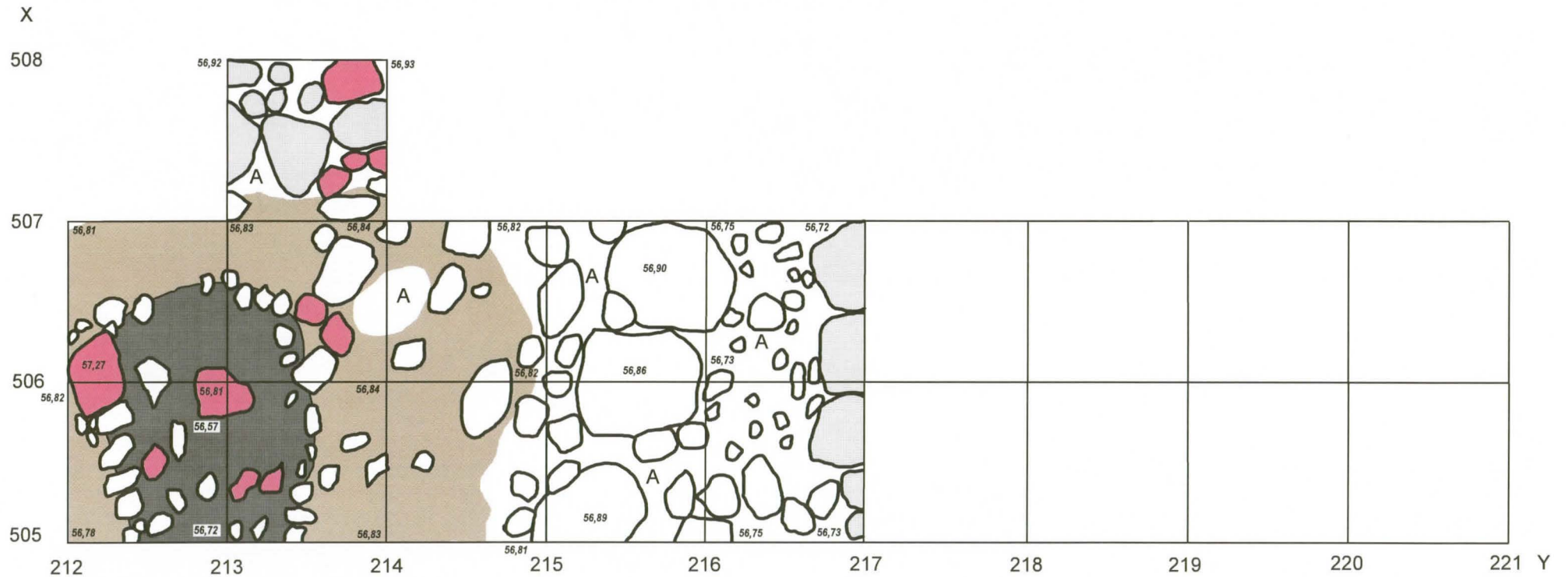
Piirt. H.-P. Schulz, L. Skantsi

Digit. H.-P. Schulz

- kivi maanpinnan yläpuolella (valli)
- kivi
- palanut kivi
- hiiltä
- puunjuuri
- puu

- huuhtoutumiskerros
- voimakas likamaa
- palanut maa
- heikko likamaa / rikastumiskerros
- rikastumiskerros
- mineraalimaa
- nokimaa

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

H.-P. Schulz 2007

Tasokartta mk 1:25 vaaitusluvut m mpy

Kaivausalueen itäosa, taso 2 (-10 cm)

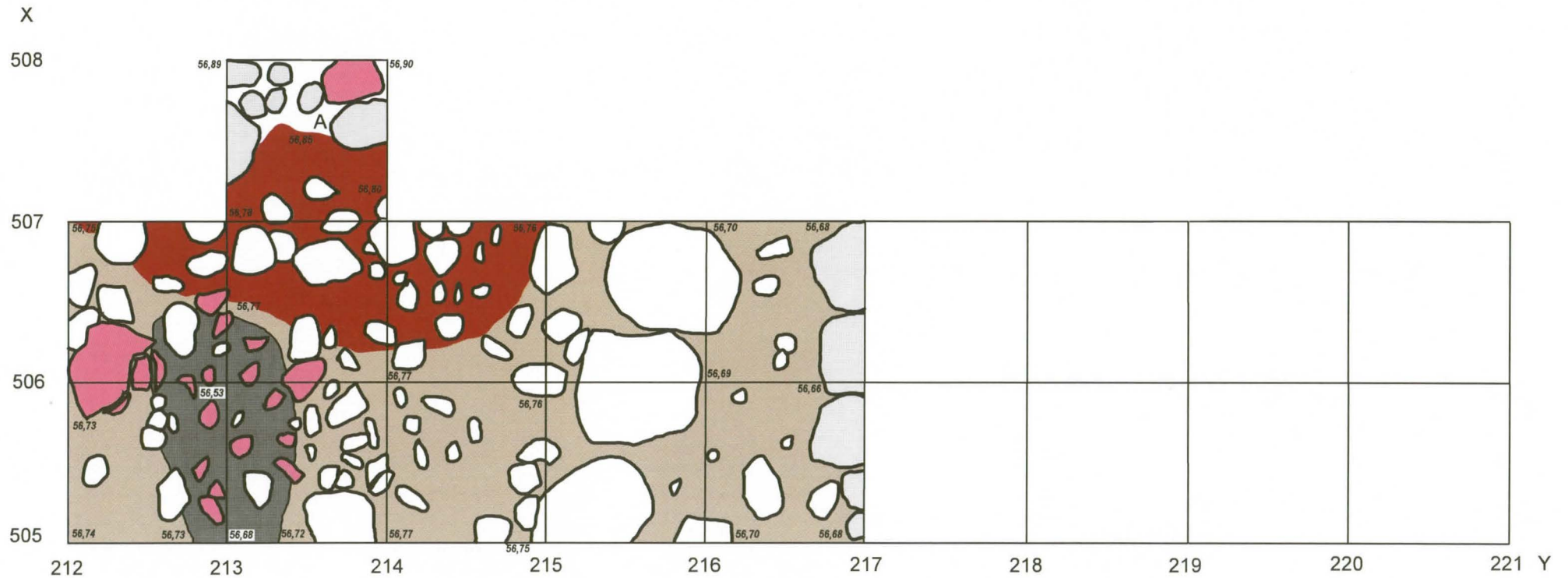
Piirt. E. Brännbacka, H.-P. Schulz

Digit. H.-P. Schulz

- kivi maanpinnan yläpuolella (valli)
- kivi
- palanut kivi
- hiiltä
- puunjuuri
- puu

- huuhtoutumiskerros
- voimakas likamaa
- palanut maa
- heikko likamaa / rikastumiskerros
- rikastumiskerros
- mineraalimaa
- nokimaa

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

H.-P. Schulz 2007

Tasokartta mk 1:25 vaaitusluvut m mpy

Kaivausalueen itäosa, taso 3 (-15 cm)

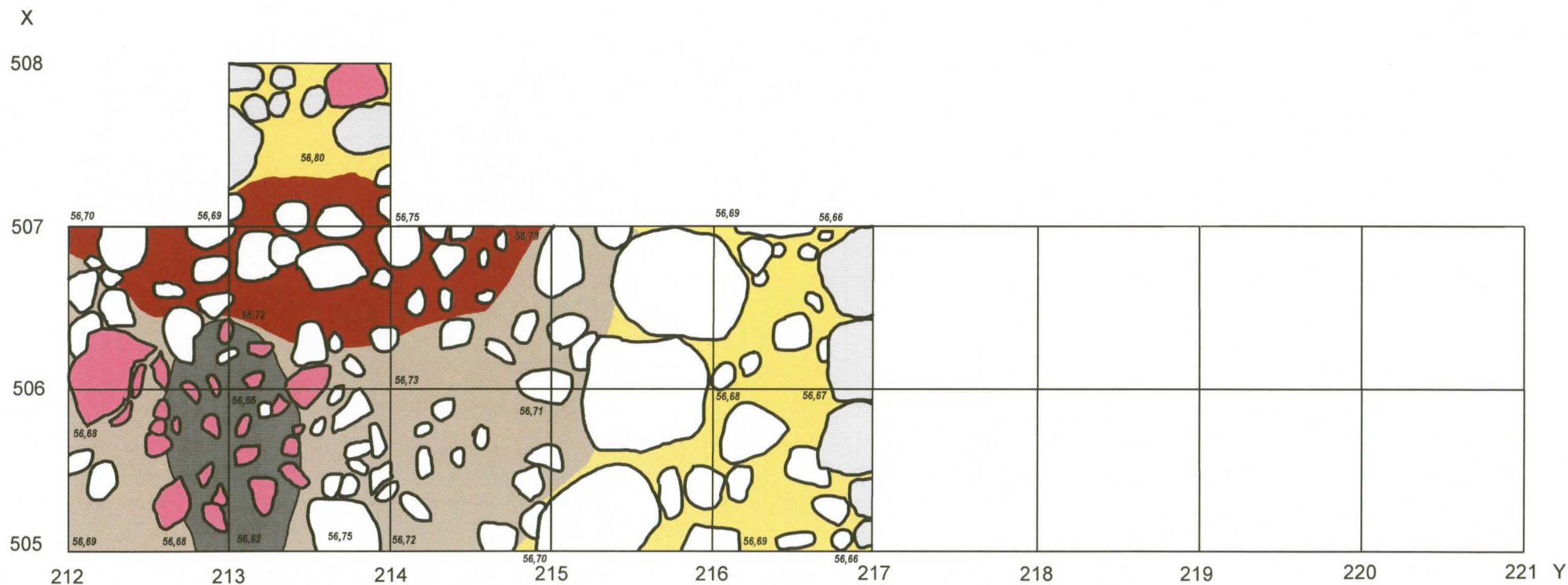
Piirt. L. Skantsi

Digit. H.-P. Schulz

- kivi maanpinnan yläpuolella (valli)
- kivi
- palanut kivi
- hiiltä
- puunjuuri
- puu

- huuhtoutumiskerros
- voimakas likamaa
- palanut maa
- heikko likamaa / rikastumiskerros
- rikastumiskerros
- mineraalimaa
- nokimaa

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

H.-P. Schulz 2007

Tasokartta mk 1:25 vaaitusluvut m mpy

Kaivausalueen itäosa, taso 4 (-20 cm)

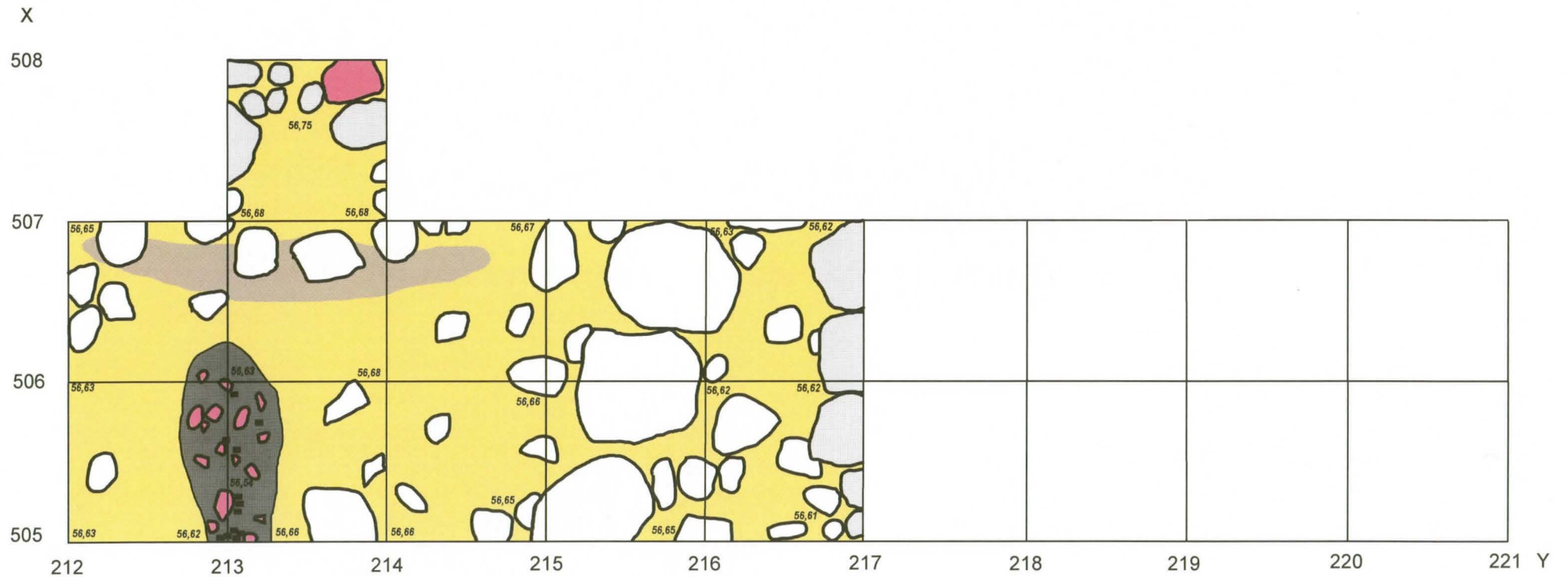
Piirt. H.-P.Schulz

Digit. H.-P. Schulz

- kivi maanpinnan yläpuolella (valli)
- kivi
- palanut kivi
- hiiltä
- puunjuuri
- puu

- huuhtoutumiskerros
- voimakas likamaa
- palanut maa
- heikko likamaa / rikastumiskerros
- rikastumiskerros
- mineraalimaa
- nokimaa

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

H.-P. Schulz 2007

Tasokartta mk 1:25 vaaitusluvut m mpy

Kaivausalueen itäosa, taso 5 (- 25 cm)

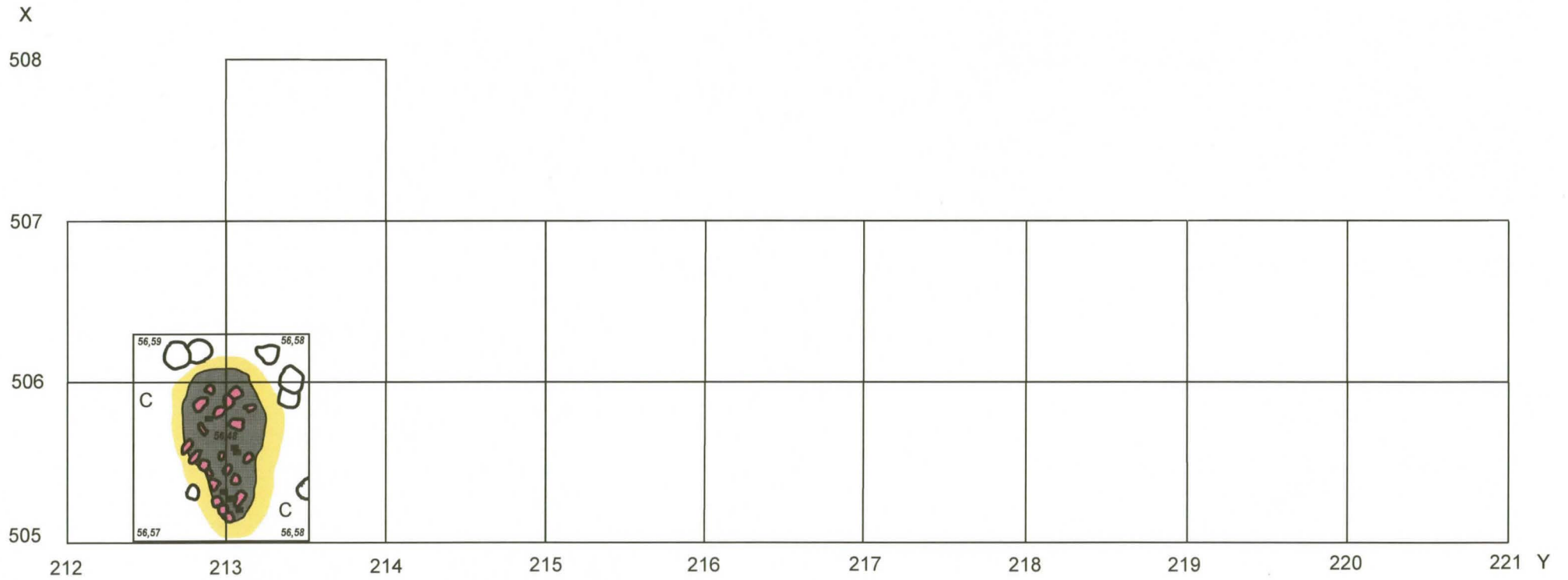
Piirt. H.-P. Schulz

Digit. H.-P. Schulz

- kivi maanpinnan yläpuolella (valli)
- kivi
- palanut kivi
- hiiltä
- puunjuuri
- puu

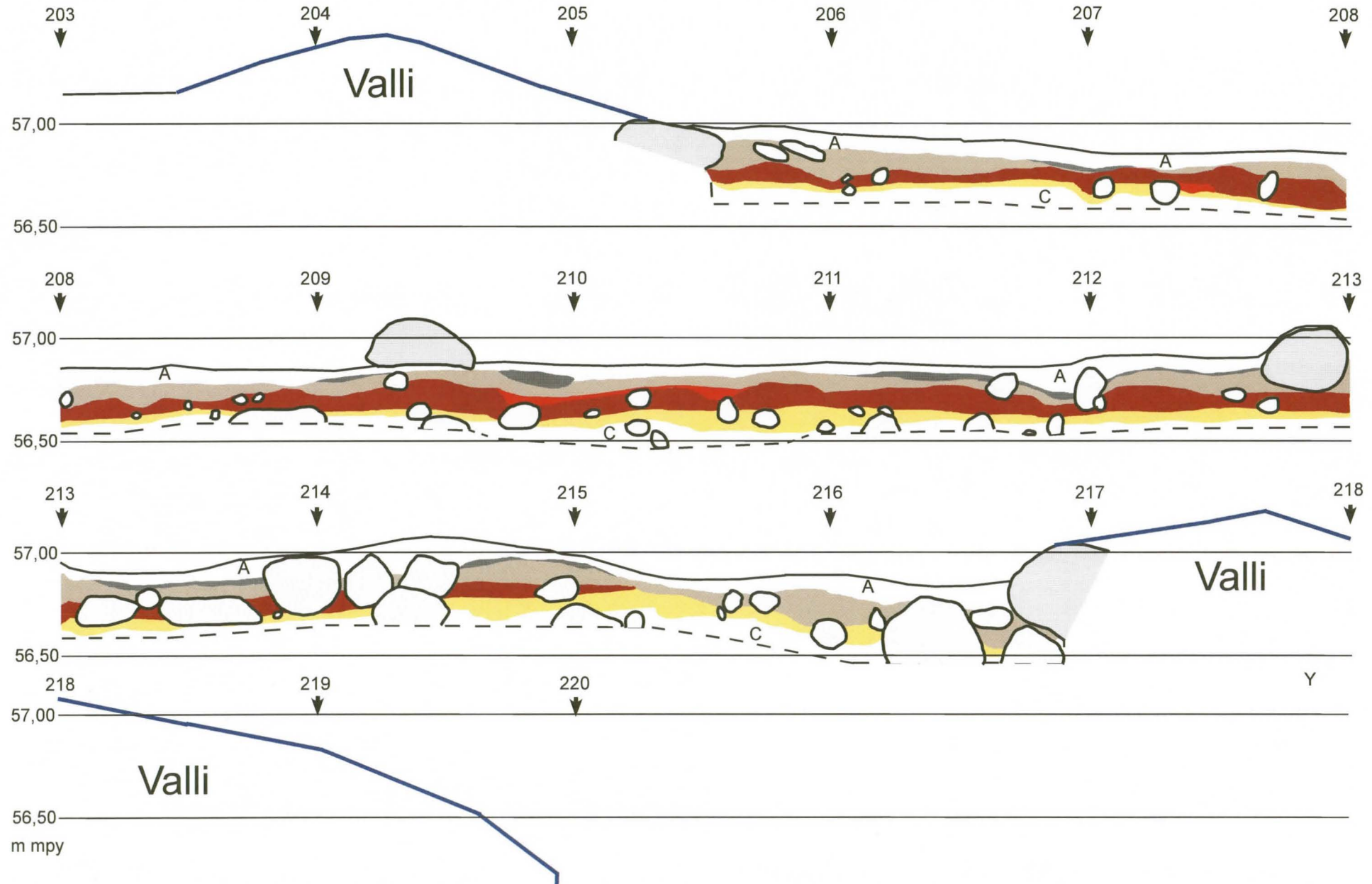
- huuhtoutumiskerros
- voimakas likamaa
- palanut maa
- heikko likamaa / rikastumiskerros
- rikastumiskerros
- mineraalimaa
- nokimaa

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

H.-P. Schulz 2007
 Profiili 507/203-220 mk 1:15
 Piirt. E. Brännbacka
 Digiti. H.-P. Schulz

- kivi maanpinnan yläpuolella (valli)
- kivi
- palanut kivi
- hiiltä
- A huuhtoutumiskerros
- L voimakas likamaa
- palanut maa
- L/B heikko likamaa / rikastumiskerros
- nokimaa
- B rikastumiskerros
- C mineraalimaa

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

H.-P. Schulz 2007

Profiilikartta mk 1:10

Piirt. Lilian Pettersson-Smeds, H.-P. Schulz

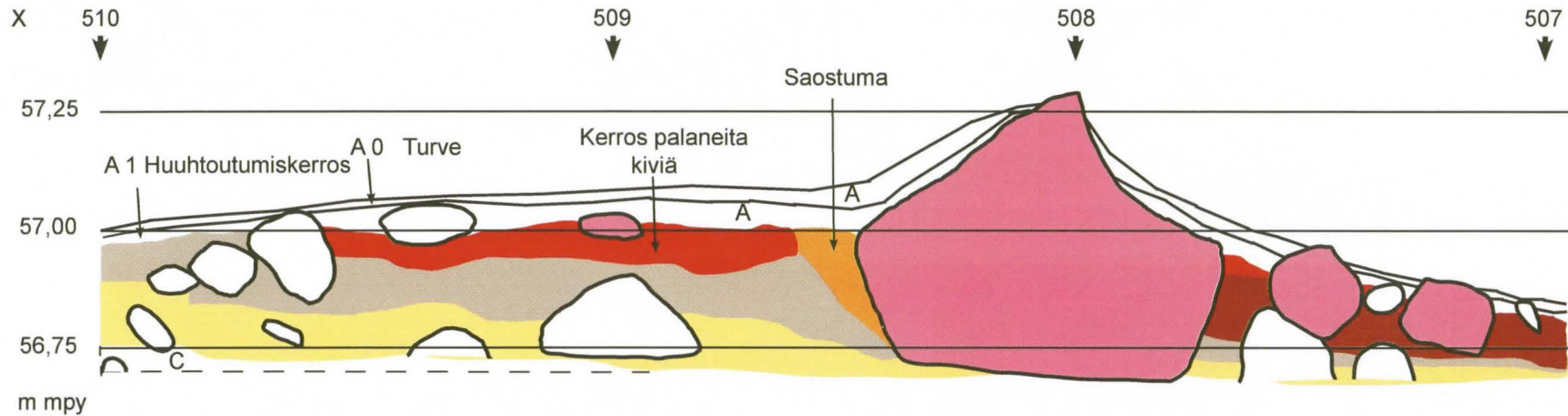
Digit. H.-P. Schulz

- kivi maanpinnan yläpuolella (valli)
- kivi
- palanut kivi
- hiiltä

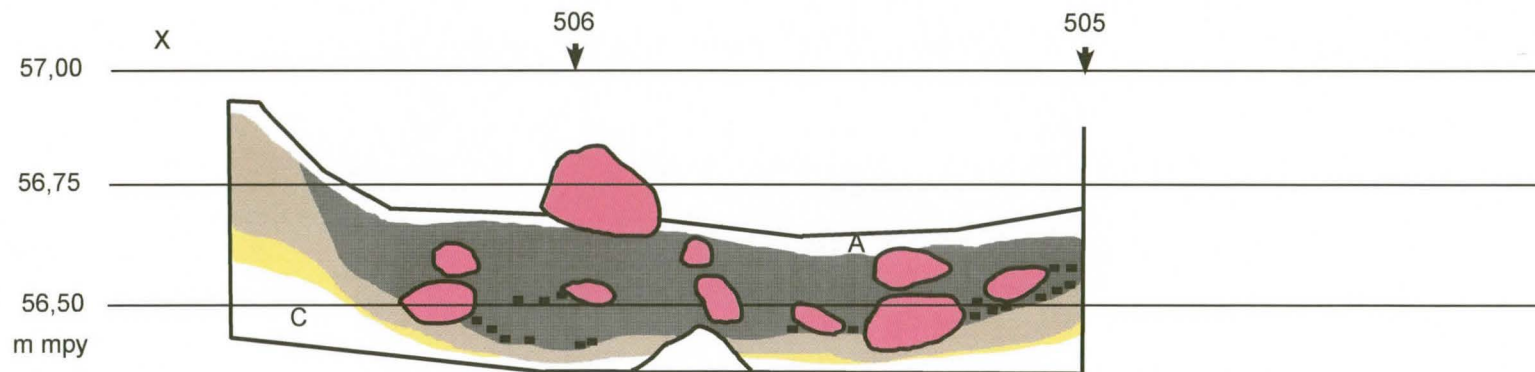
- A huuhtoutumiskerros
- L voimakas likamaa
- palanut maa
- L/B heikko likamaa / rikastumiskerros

- nokimaa
- B rikastumiskerros
- C mineraalimaa

Profiili 510-507/ 212,5; pohjoinen maavalli lännestä

Profiili 506,6-505/213; kuoppaliesi lännestä

KRUUNUPYY ALAVETELI HONKOBACKHARJU

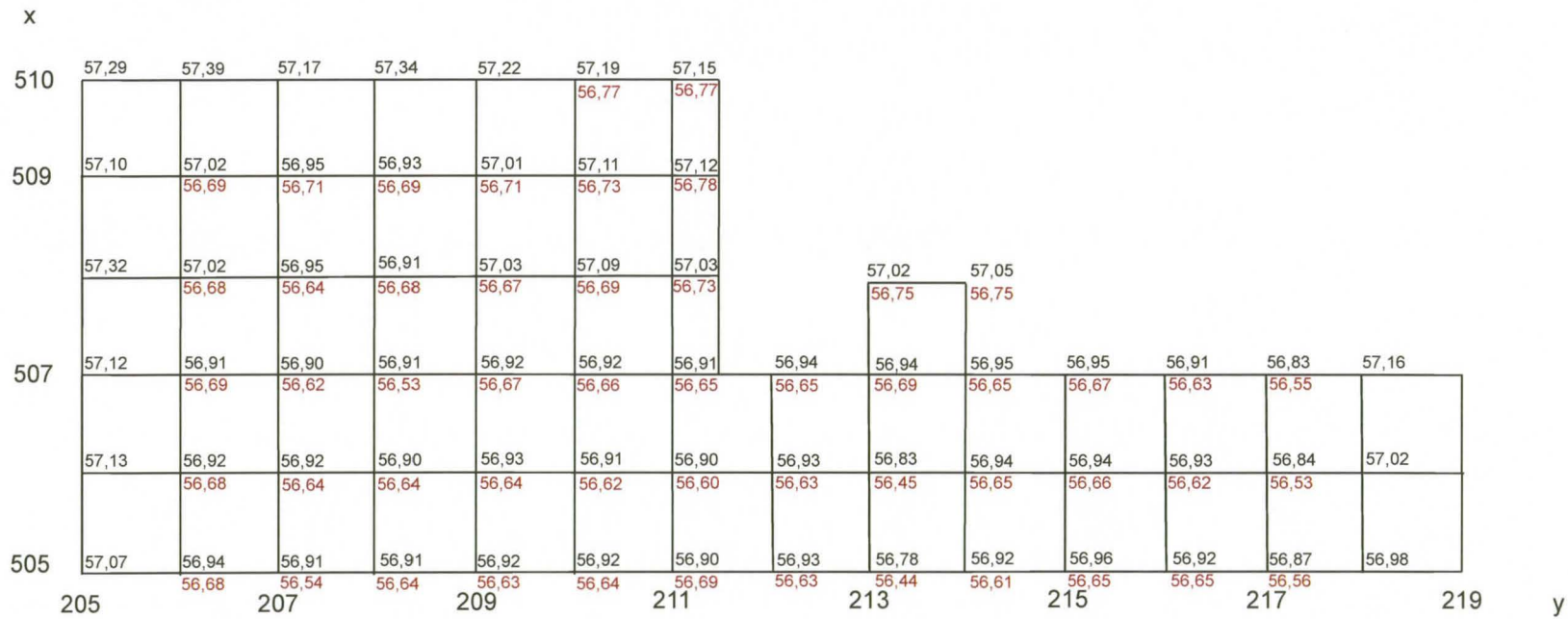
H.-P. Schulz 2007

Pinta- ja pohjavaaituskartta mk 1:50 vaaitusluvut m mpy

Digit. H.-P. Schulz

57,02 pintavaaitus

56,69 pohjavaaitus

Kuva 001. Honkobackharju. Jätinkirkko, aurattu alue kuvattu tieltä idästä.

Kuva 002. Jätinkirkko; yleiskuva etelästä ennen kaivausta, kuvassa H.-P. Schulz ja E. Brännbacka.

Kuva 004. Jätinkirkko, aurattu eteläosa, lännestä.

Kuva 005. Jätinkirkko; yleiskuva lännestä ennen kaivausta.

Kuva 007. Jätinkirkko; säilynyt pohjoisosa ennen kaivausta, idästä.

Kuva 009. Jätinkirkko; itävalli pohjoisesta.

Kuva 010. Jätinkirkko; länsivalli ja portti pohjoisesta.

Kuva 013. Jätinkirkko; pohjoisalue ennen kaivausta, lounaasta.

Kuva 016. Kiviröykkiöt jätinkirkon pohjoispuolella, pohjoisesta.

Kuva 017. Honkobackharjun röykkiöalue; eteläisin kiviröykkiö, kaakosta.

Kuva 018. Honkobackharju; maarakenne ja sitä ympäröivä kivivalli, kaakosta.

Kuva 020. Ruudut 505-506/205-208; pinta, ylhäältä lounaasta.

Kuva 021. Ruudut 508-509/205-210; pinta, idästä.

Kuva 024. Ruudut 505-506/210-218; pinta, lännestä.

Kuva 027. Ruudut 505-506/216-221; pinta, valli; panoraamakuva ylhäältä etelästä.

Kuva 028. Ruudut 505-506/205-208; taso 1, ylhäältä lounaasta.

Kuva 029. Ruudut 508-509/205-208; taso 1, idästä.

Kuva 031. Ruudut 505-506/210-218; taso 1, ylhäältä lännestä.

Kuva 032. Ruudut 505-506/213-215; taso 1, ylhäältä pohjoisesta.

Kuva 035. Ruudut 505-506/205-208 ja 508-509/205-208; taso 2; itäkaakosta.

Kuva 038. Ruudut 505-506/210-218; taso 2; ylhäältä lännestä.

Kuva 040. Ruudut 505-506/205-208; taso 3; idästä.

Kuva 041. Ruudut 508-509/211,5; taso 3; pohjoisesta.

Kuva 042. Ruudut 507-508/205-212; taso 3; ylhäältä lännestä.

Kuva 044. Ruudut 505-506/210-218; taso 3; ylhäältä lännestä.

Kuva 045. Ruudut 505-506/210-218; taso 3; lännestä.

Kuva 048. Ruudut 507-508/205-212; taso 4; ylhäältä lännestä.

Kuva 049. Ruudut 507-508/208-211; taso 4; lännestä.

Kuva 050. Ruudut 505-506/210-218; taso 4; ylhäältä lännestä.

Kuva 052. Ruudut 505-506/215-216; taso 4; ylhäältä pohjoisesta.

Kuva 052. Ruudut 505-506/215-216; taso 4; ylhäältä pohjoisesta.

Kuva 056. Pohjoisvallin profiili 508,5-507/212,5, lännestä.

Kuva 057. Kaivausalue peitettynä, kuvattu idästä itäisestä vallista.

Kuva 058. Kaivausalue peitettynä, länsialue kuvattu kaakosta.

Kuva 060. Takymetrimittaus. Kuvassa Marcus Riska, kuv. H.-P. Schulz.

Kuva 061. Takymetrimittaus. Kuvassa Erik Brännbacka.

Kuva 062. Työt alkavat.

Kuva 063. Tilannekeskustelu ensimmäisen tason jälkeen.

Kuva 064. Tiivistä tunnelmaa.

Kuva 065. Pintavaaitus. Kuvassa Putte Bäck, Petra Gyllenberg ja H.-P. Schulz.

Kuva 066. Pintavaaitys, prisman kanssa Lauri Skantsi.

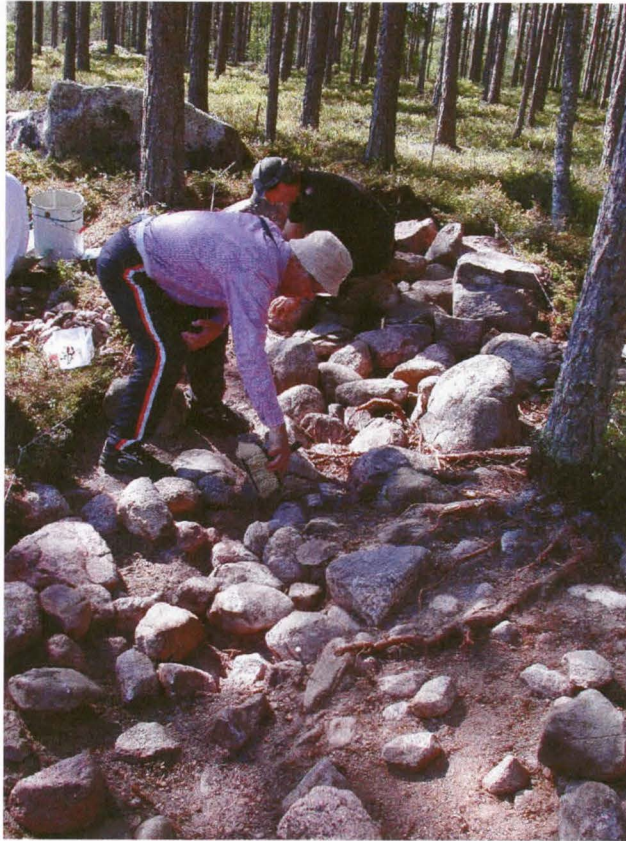
Kuva 067. Kaivaus itävallin lähellä.

Kuva 068. Kaivaus länsialueella.

Kuva 069. Tasoja piirretään. Kuvassa Erik Brännbacka, Lilian Petterson-Smeds ja Sverker Staffans.

Kuva 070. Kivien välit puhdistetaan. Kuvassa Holger Ahlskog ja Pasi Nyman.

Kuva 071. Tasossa 2. Kuvassa Holger Ahlskog, Erling Byskata ja Ylva Forss.

Kuva 072. Neuvottelu. Kuvassa H.-P. Schulz, Peter Holmblad ja Erik Andersén.

Kuva 073. Kuvassa Aase Andersen ja Erik Andersén.

Kuva 074. Tasossa 3. Kuvassa Harri Välikangas ja Päivi Sillanpää.

Kuva 075. Kuvassa Pasi Nyman ja Henrik Tylli.

Kuva 076. Kuvassa Jörgen Mejlsing.

Kuva 077. Loppumetreillä. Kuvassa Karl-Erik Johansson, Henrik Tylli ja Sverker Staffans.

Kuva 078. Seulomassa. Kuvassa Sanna Hyytinen ja Ylva Forss.

Kuva 079. Tauolla 1. Kuvassa (vas.) Erling Byskata, Putte Bäck, Ylva Forss, Gustav Lindgren, Lillemor Julin, H.-P. Schulz, Petra Gyllenberg, Börje Sjöblom ja Rasmus Häggblom.

Kuva 080. Tauolla 2. Kuvassa (vas.) Holger Ahlskog, Anvi Högnabba, Carola Huldén, Sanna Hyytiäinen, Josefine Björklund.

Kuva 081. NAU-leirin johtaja Carola Wiik tarkastamassa tilannetta.

Kuva 082. Ryhmäkuva 1. viikko; vasemmalta Lillemor Julin , Rasmus Häggblom, Holger Ahlskog, Pasi Nyman, Putte Bäck, Josefine Björklund, Erik Andersén, Erik Brännbacka, Sanna Hyytiäinen, Carola Huldén, Juliana Enfors, Erling Byskata, Petra Gyllenberg, Ylva Forss, Anders Slotte ja H.-P. Schulz.

Kuva 083. Ryhmäkuva 2. viikko; vasemmalta Sverker Staffans, Lauri Skantsi, Aase Andersen, Harri Välikangas, Marcus Riska, Karl-Erik Johansson, Pasi Nyman, Holger Ahlskog, Mats Tylli, Päivi Sillanpää, Henrik Tylli ja H.-P. Schulz.